

Jerzy Bartmiński

**Kultūrinė lingvistika:
teorinės prielaidos ir metodai**
*Slavų ir jų kaimynų aksiologinio leksikono
pavyzdžiu*

Vilnius, 2019 m. liepa

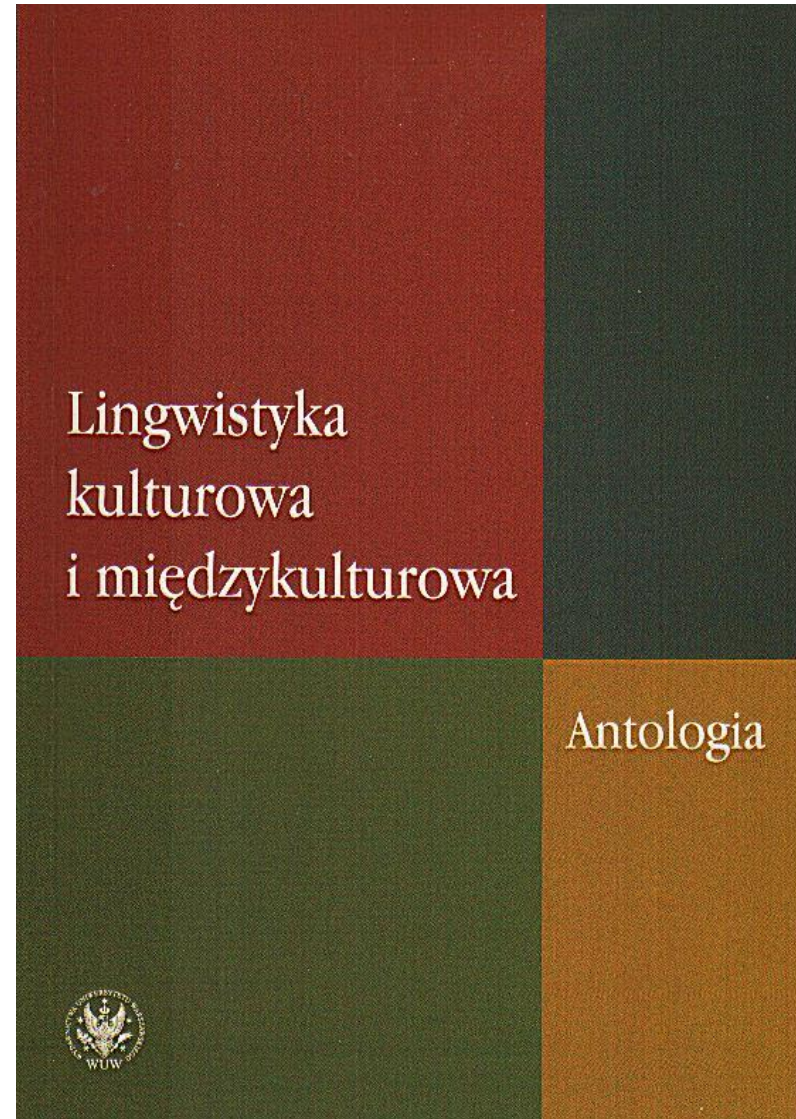
Antropologas Bronisławas Malinowskis – „etnografinės kalbos teorijos“ autorius, yra rašęs:

„Neturėdama kultūrinio pagrindo lingvistika tebūtų kortų nameliu. Daugiau ar mažiau, tiesa yra ta, kad žinios apie kokį nors kultūros aspektą, neatsižvelgiant į su juo susijusius kalbos duomenis, yra padrikos. [...] kalba yra savaiminė kultūros jėga“.

Bronisław Malinowski, *Ogrody koralowe i ich magia*.
Dzieła, t. 5, Warszawa 1987 (ed. angl. 1935], 54 p.

***Lingwistyka
kulturowa
i międzykulturowa.***
Antologia.

Moksl. leidimas
Waldemar Czachur,
Warszawa, 2017

- „Lenkijoje kalbos ir kultūros tarpusavio sąsajos idėja, tiek moksliniu, tiek instituciniu lygmeniu, gimė antroje 8-ojo dešimtmečio pusėje ir siejama su prof. Jerzio Bartmińskio inicjuoto žurnalo **„Etnolingwistyka“** leidimu 1988 m.
- bei **„Język a kultura“** serija, 1988 m. gimusia Vroclave kaip to paties pavadinimo nacionalinio seminaro rezultatas“ (Czachur, 2017, 12).

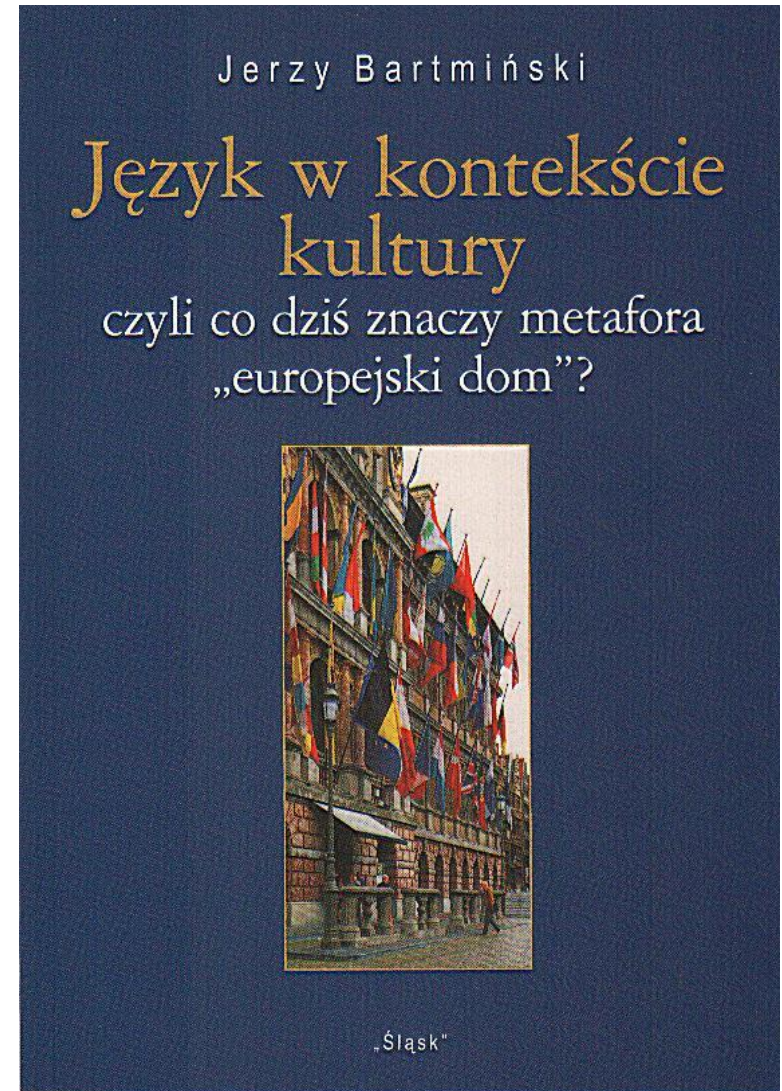
Jerzy Bartmiński

*Język w kontekście
kultury*

*czyli co dziś znaczy
metafora*

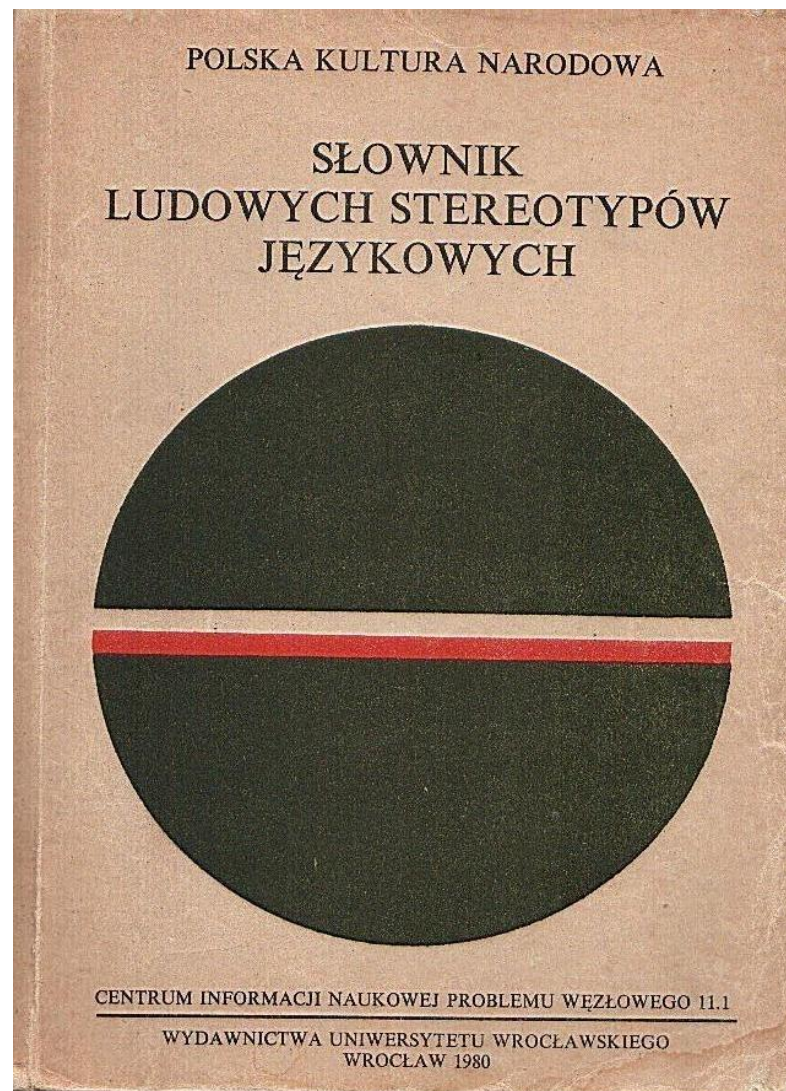
„europejski dom”?

Śląsk, Katowice, 2018

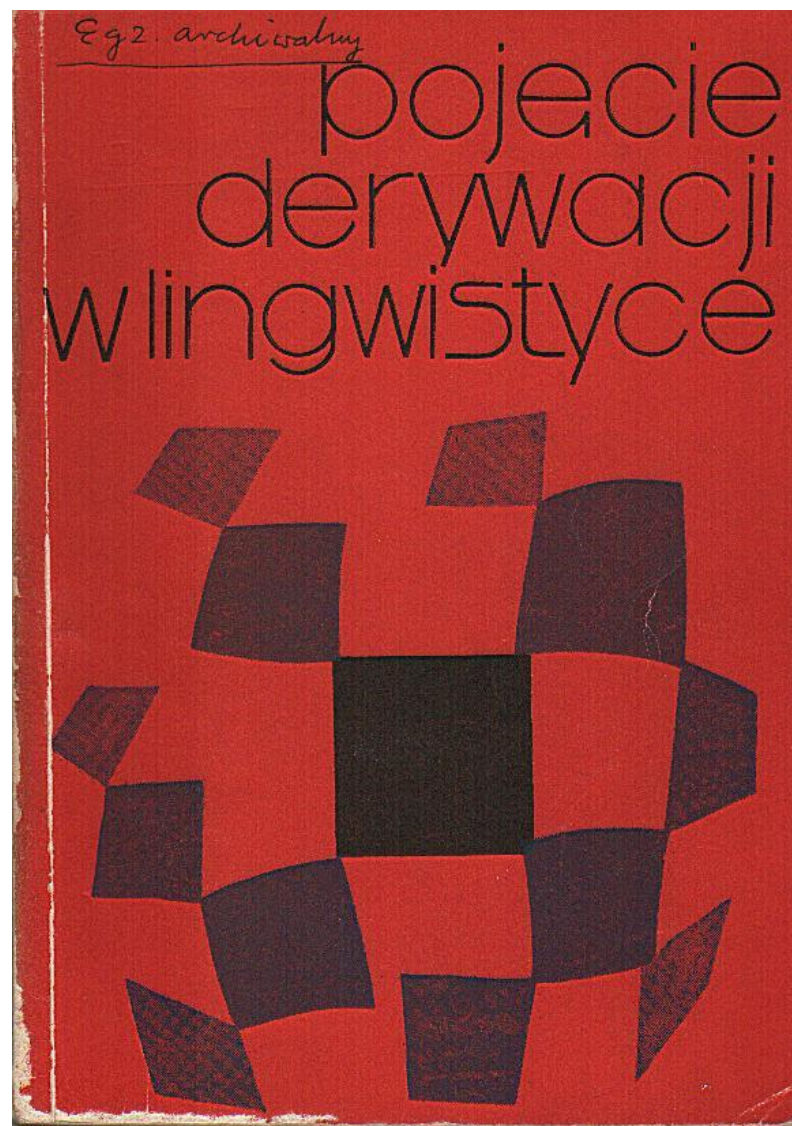
***Słownik ludowych
stereotypów
językowych***

Wrocław, 1980

***Pojęcie
derywacji
w lingwistce***

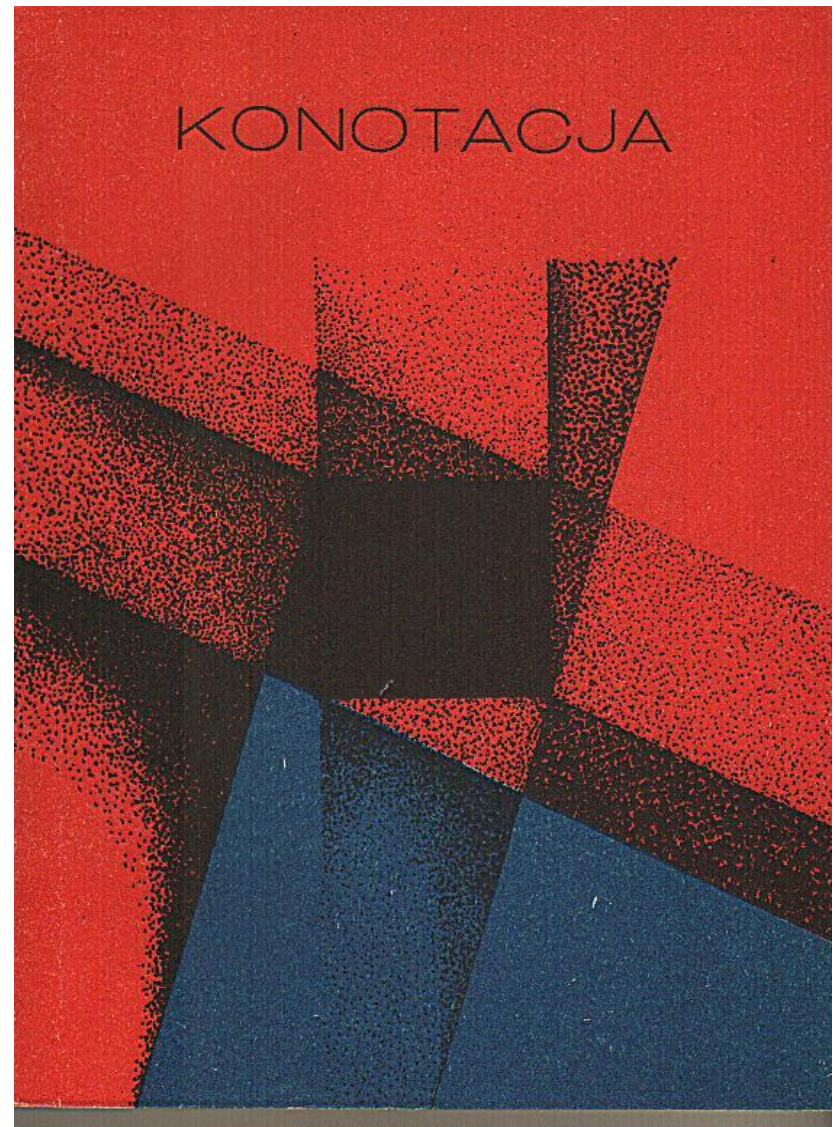
Kolektyvinis darbas
Red. J. Bartmiński,
Lublin, 1981

Konotacja

Koletyvinis darbas
Red. Jerzy Bartmiński,

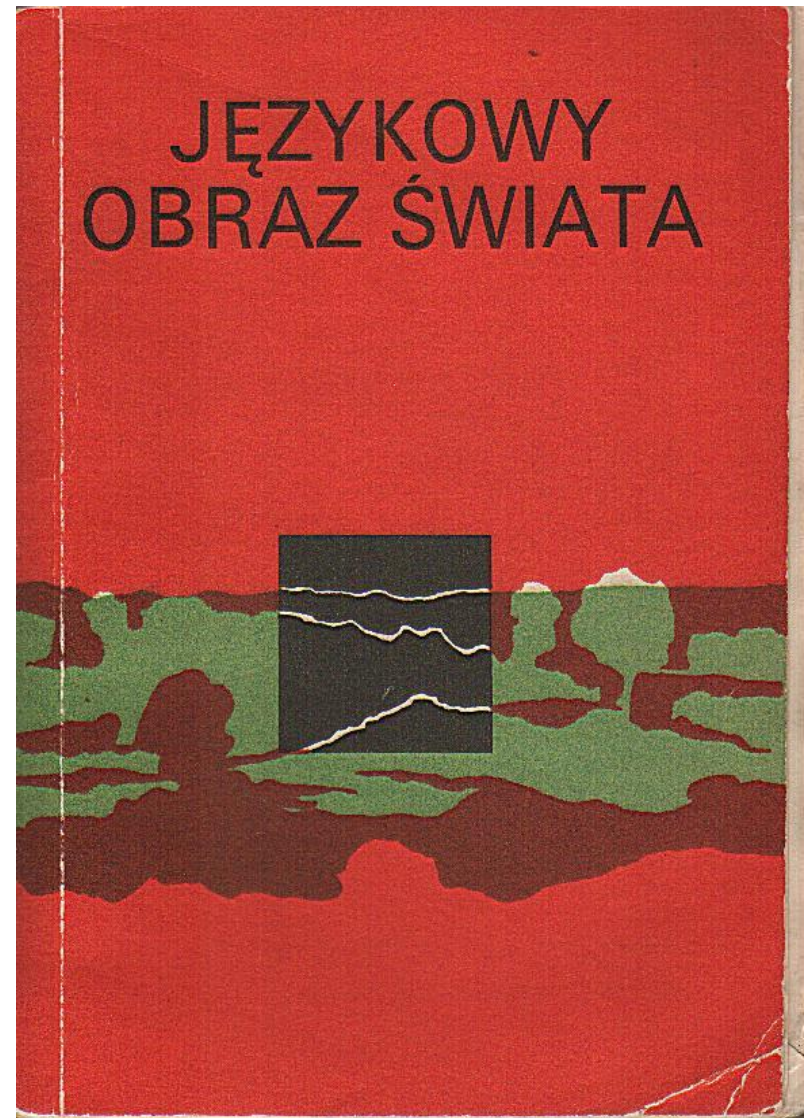
Lublin, 1988

Językowy obraz świata,

Red. Jerzy Bartmiński,

Lublin, 1990

***Pojęcie ojczyzny
we współczesnych
językach europejskich,***

Red. Jerzy Bartmiński

IEŚW, Lublin, 1993

Definicja leksykograficzna a opis języka (1984)

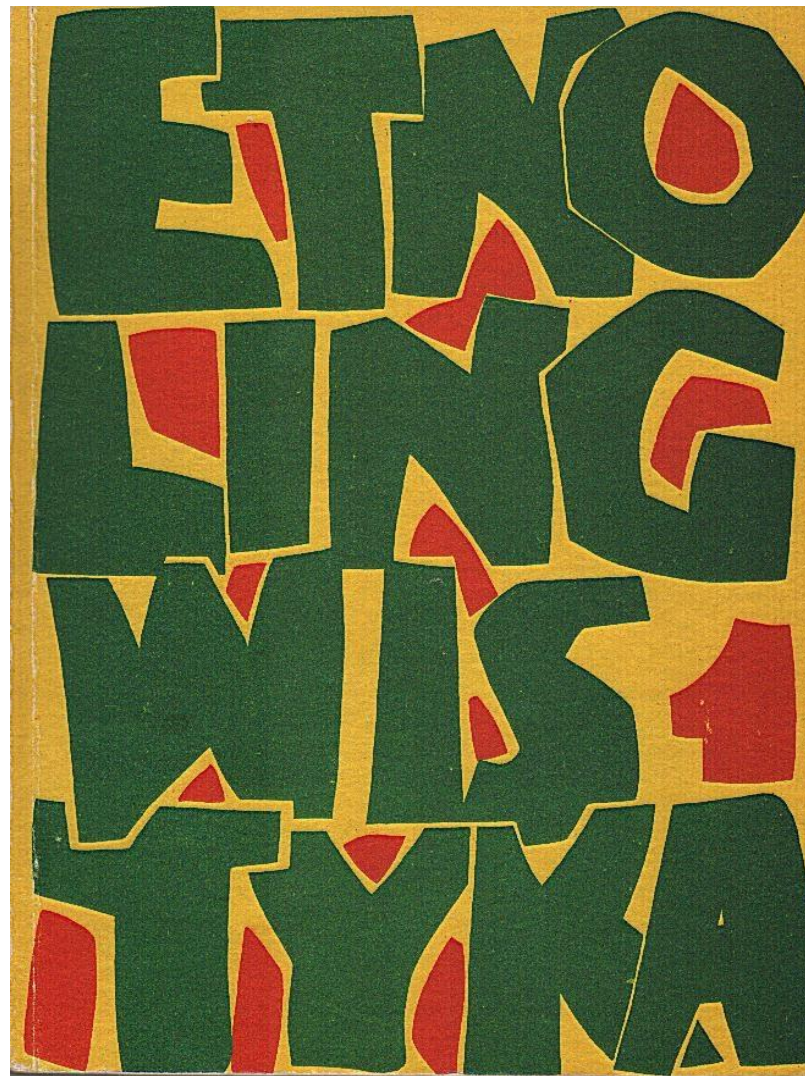
Definicja kognitywna jak narzędzie opisu konotacji (1988)

Postulatas, teigiantis perėjimą nuo siaurų struktūralistinių rėmų prie plačių semantinių aprašų, apimančių ne tik būtinuosius ir pakankamus bruožus, bet ir konotacines, kultūrines, kontekstines ir „užkalbines“ objektų ir reiškinių ypatybes.

ETNOLINGWISTYKA

t. 1

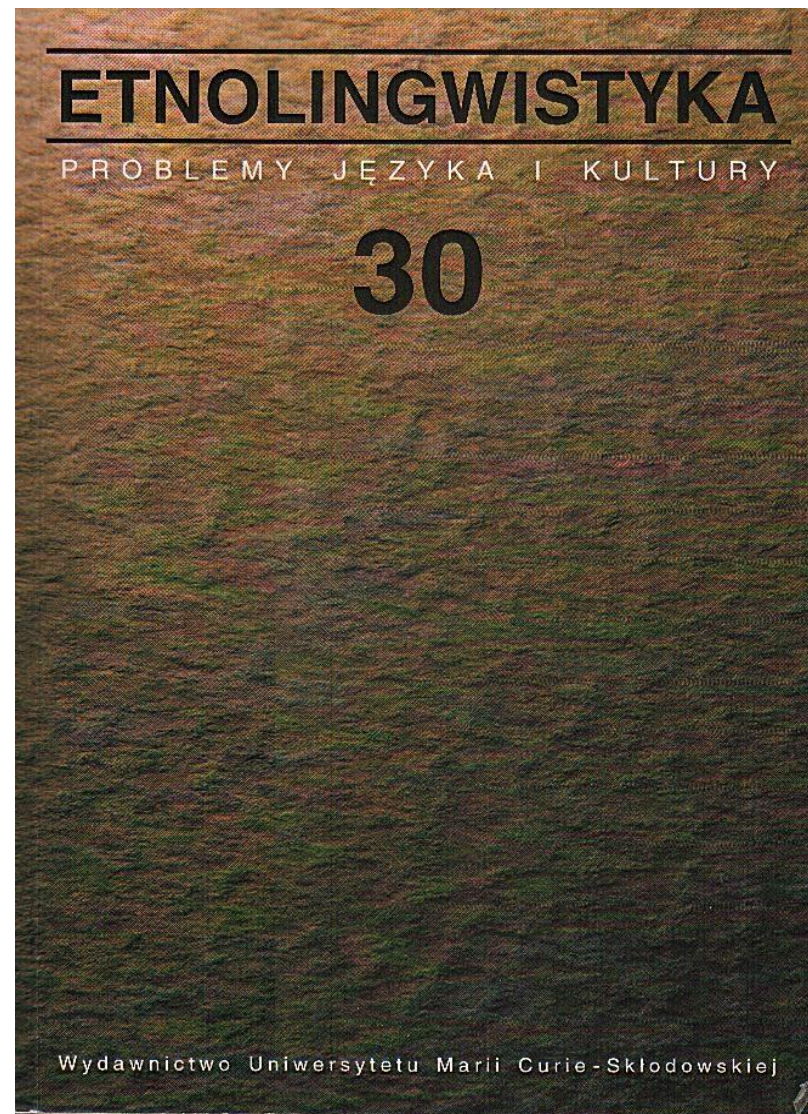
Lublin, 1988

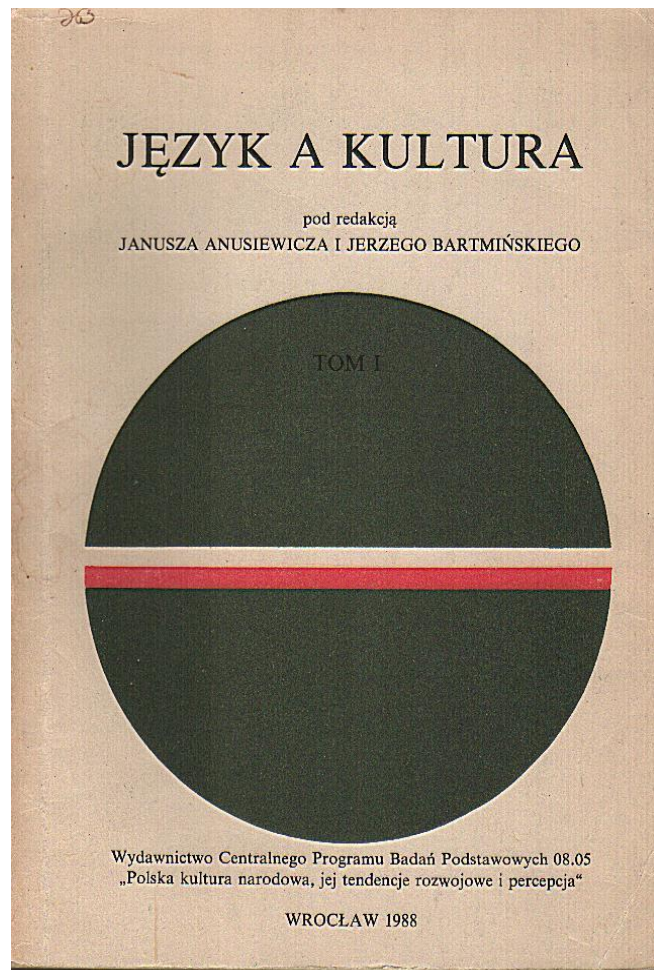
ETNOLINGWISTYKA
Problemy języka i kultury

t. 30

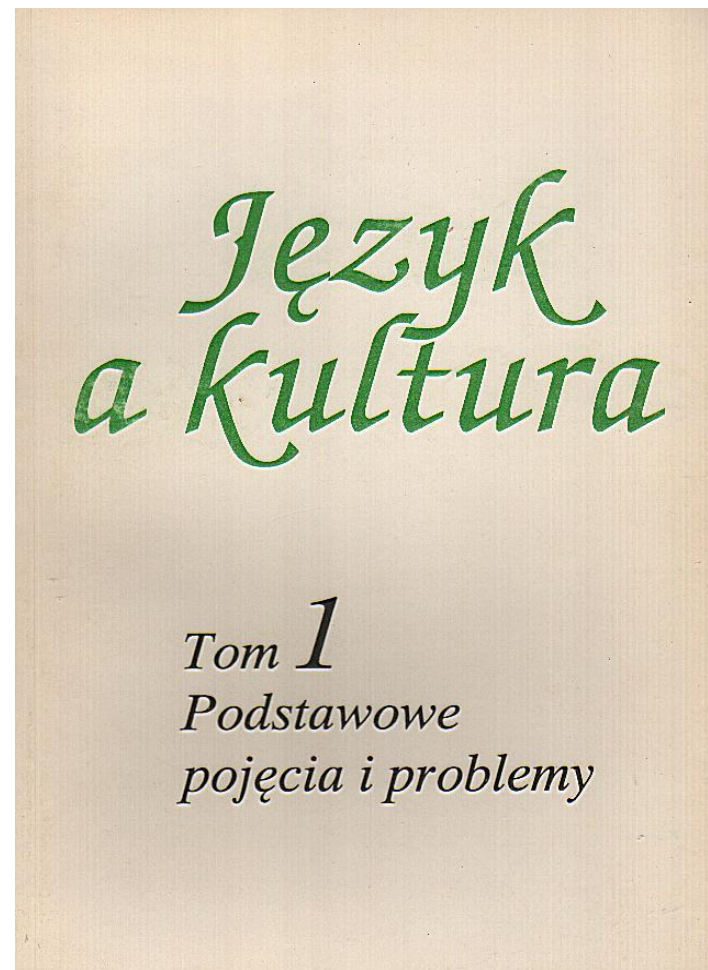
Lublin, 2018

„Język a Kultura”. Tom I.
 Red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński
 Wrocław, 1988

**„Język a Kultura. Tom 1. Podstawowe
 pojęcia i problemy”**
 Red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński
 Wrocław, 1991

„Etnolingvistika yra viena šiuolaikinės kalbotyros krypčių, kurios tyrimo objektas yra sudėtingas kalbos ir kultūros tarpusavio ryšys.

Taigi, kalbos sistemos kaip visuomeniškai įtvirtinto darinio su visomis jam priklausančiomis atmainomis, stiliais, variantais ir vartojimo įvairove sąsaja su kultūros sistema kaip savotiška žmogaus veiksmų tvarka, apimančia tam tikras elgesio normas ir vertybes, bei kultūra kaip šių veiksmų vaisiumi“.

(Bartmiński, 1988, 5)

„Savo tyrimuose gvildename kultūrinės kalbos teorijos, tiriančios daugiaaspektį, įvairialypį ir daugiafunkcij kalbos pagrindą bei kalbos sąsajas su kultūra, o taip pat besiskverbiančios į šio ryšio gilumas, problematiką, laikydamiesi prielaidos, kad kultūros egzistavimo formos, turinys ir būdai gali būti atskleidžiami išeities tašku pasirenkant kalbinius faktus, o ne atvirkščiai“.

(Anusiewicz, 1988, 23)

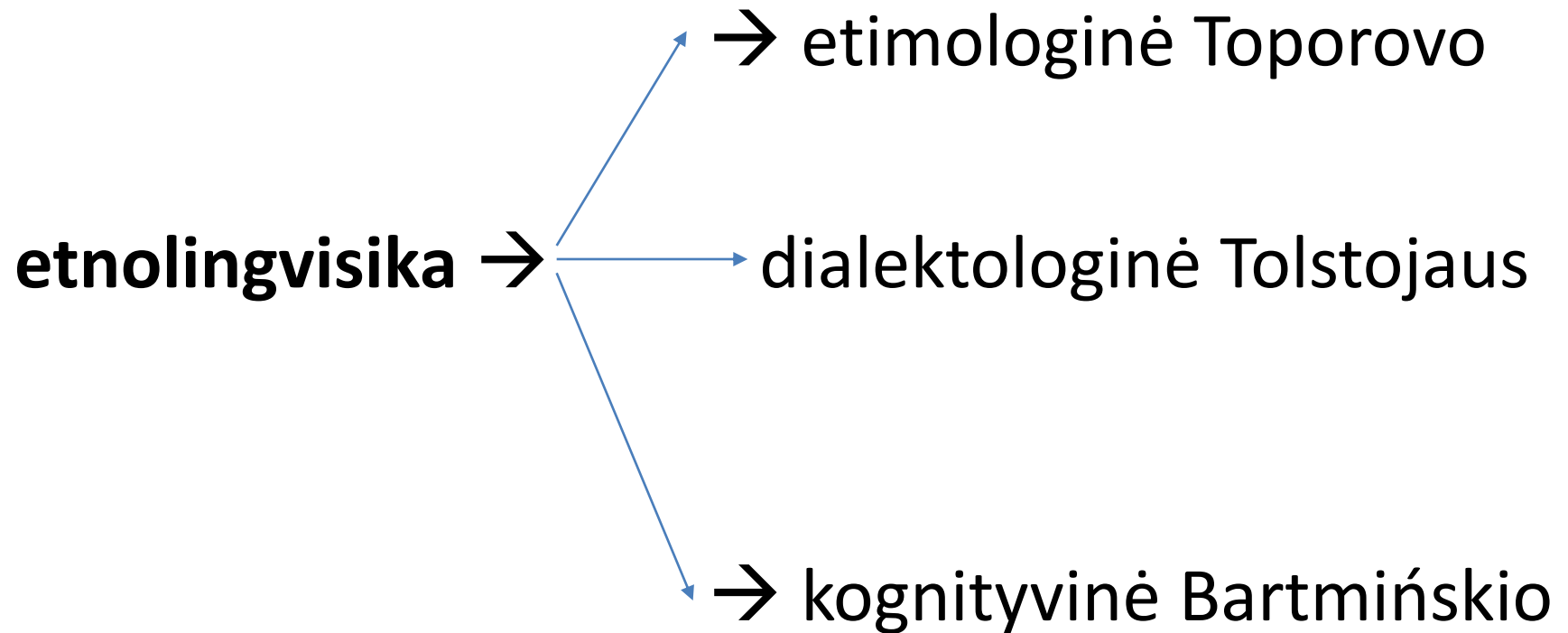
Slavų etnolingvistikos pradininkas **Nikita Tolstojus**, būdamas Polesio ekspedicijos iniciatorius ir vadovas, priėjo prie išvados, kad:

„[...] nėra įmanoma su dvasine tautos kultūra susijusios leksikos tirti „grynai lingvistiškai“, nuošaly paliekant kalbos vartotojų tikėjimus, papročius, ritualus, kasdienio gyvenimo normas, mitologinius įsivaizdavimus.“ (Tolstoj, 1992).

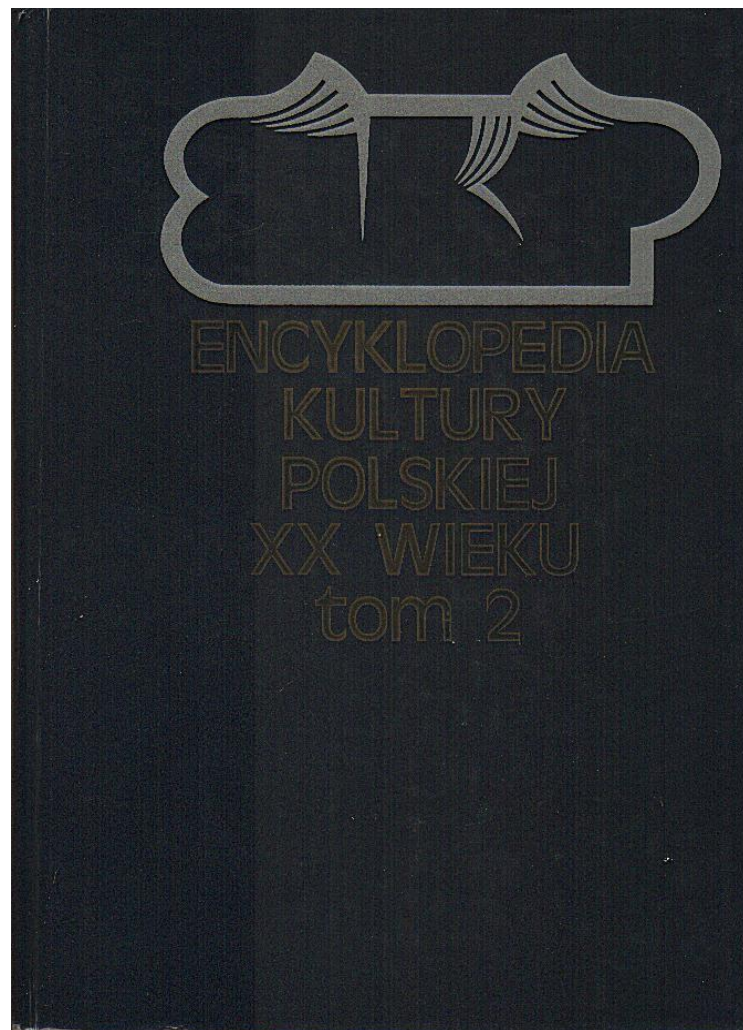
Tokiu būdu tyrimuose imta vartoti bendrą terminologiją, apimančią tokias sąvokas, kaip *sistema*, *opozicija* ir *kontrastas*, *paradigmatika* ir *sintagmatika*, *tekstas*, *modelis* ir *variantas*, *norma* ir jos įgyvendinimas ir pan.

„Kalba ir kultūra – tai *par excellence* žmogiškieji fenomenai. Jie yra universalūs, semiotiniai, sisteminiai. Turi sau būdingą leksiką ir gramatiką. Jų paskirtis – įgalinti tarpusavio žmonių komunikaciją. Tačiau jie neišsemia savo esmės vien simbolizuodami užkalbinę tikrovę, veikiau modeliuoja ją, kuria, projektuoja taip, kad atitiktų žmogaus poreikius. Daiktiniam pasauliui priklausančius objektus keičia į žmogaus pasaulį kuriančius kultūrinius, mentalinius, turtingomis konotacijomis pasižyminčius objektus“.

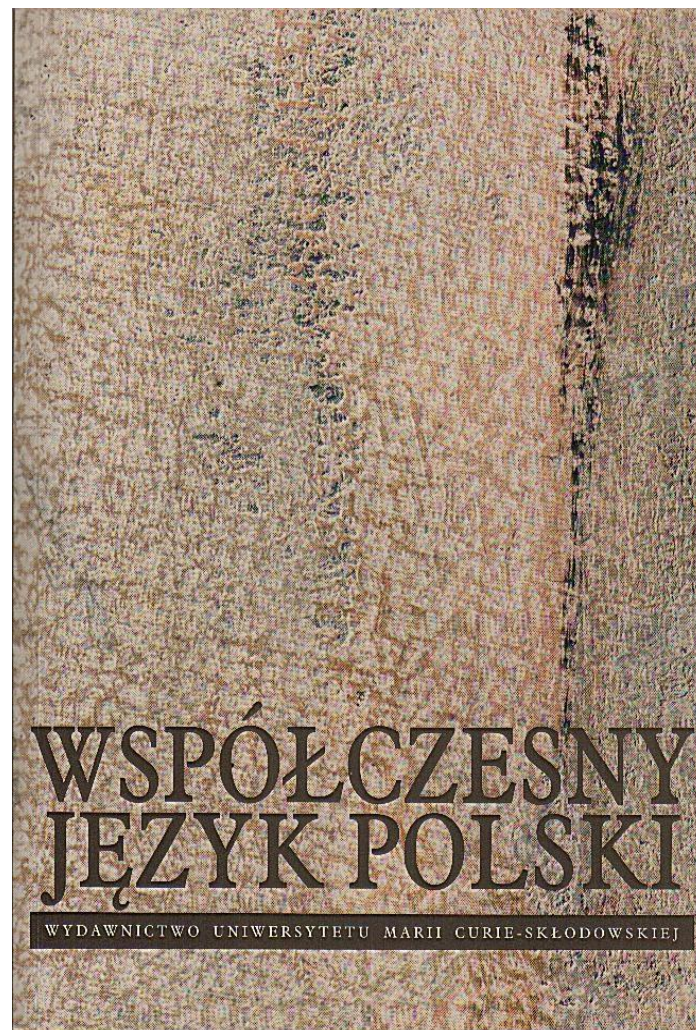
(„Etnolingwistyka“ 1, 1988, 6)

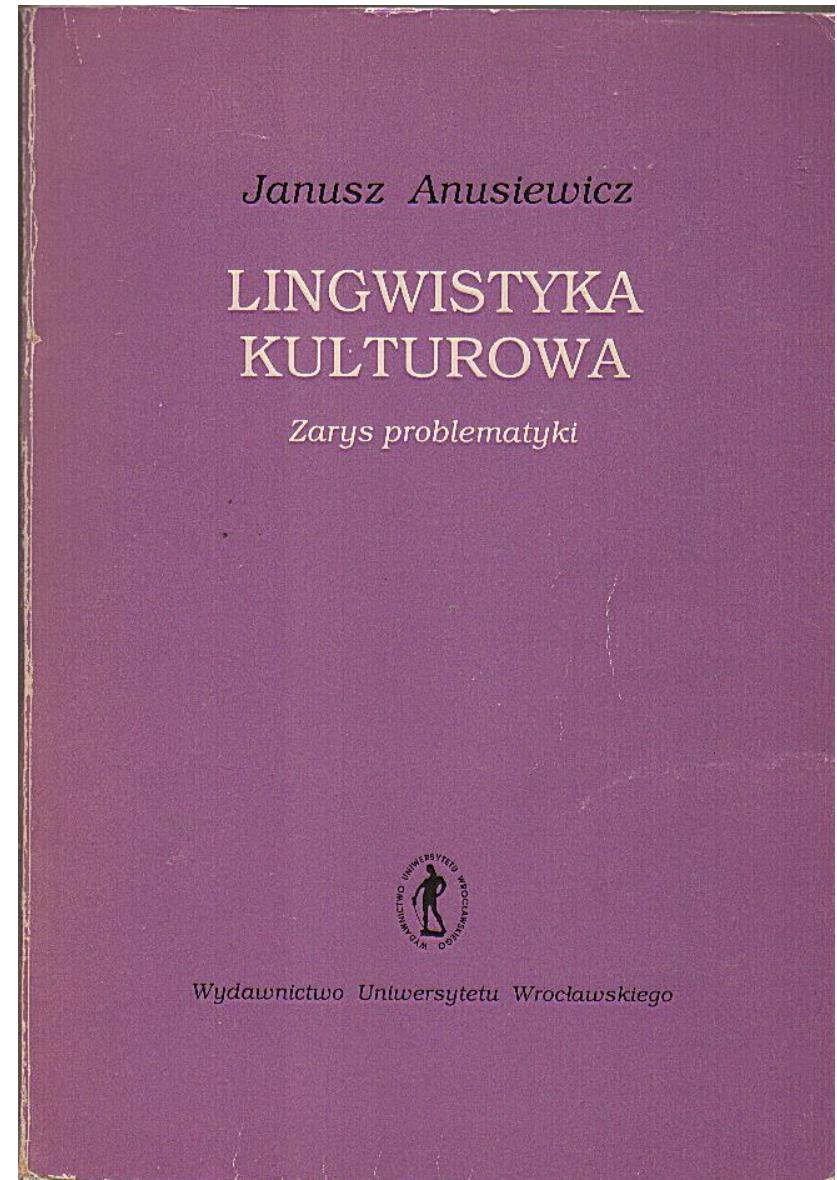
20 **Encyklopedia kultury
polskiej, 1993**

**Współczesny
język polski, 2000**

Janusz Anusiewicz,
Lingwistyka
kulturowa : zarys
problematyki,
Wrocław, 1994

Kalbotyros tyrimų kryptys, kurių objektas yra kalbos, kultūros, mąstymo, žmogaus ir užkalbinės tikrovės tarpusavio sąsaja:

Kultūrinė lingvistika

= etnolingvistika

= antropologinė-kultūrinė lingvistika

= antropologinė kalbotyra

= lingvokultūrologija

= lingvokonceptologija

Vokietija:

- 8 tomų „Istorijos sąvokų“ žodynas, Red. Otto Brunner, Werner Conzago, Reinhart Kosellecka:
Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland.
Stuttgart, 1972–1997

Didžioji Britanija:

- serija ***Key Concepts*** (į lenkų kalbą išversti tomai:
Nacionalizmas, Valdžia, Demokratija, Etniškumas, Žmogaus teisės, Tauta, Bėda, Liberalizmas, Kultūra, Sveikata, Teisingumas ir kiti)

Konceptologija Rusije:

- serija ***Logičeskij analiz jazyka***, red. N. Arutjunova, Institut Językoznawstwa RAN;
- ***Slavjanskaja konceptosfera v sopostavitel'nom osveščeenii. Leksikon***, red. Jevgienij Stefanskij, Samara, 2011;
- ***Evoljucija cennostej v jazykach i kulturach***, red. Irina Sedakova, Moskva, 2011;
- ***Kategorija ocenki i sistema cennostej v jazyke i kul'ture***, red. Svetlana Tolstaja, Moskva, 2015.

Konceptologija Ukrainoje:

- Witalij Kononenko, *Koncepty ukrajińskoho dyskursu* (2004)
- Witalij Žajworonok, *Znaky ukrajinśkoj etnokultury* (2006)

„Kalba kultūroje“:

(a) Visi lingvistiniai veiksmai yra pamatuoti kultūros, jos sąlygojami; apie tai kalbama 2016 m. išleisatam 26-ame Vroclavo „baltosios serijos“ tome.

(b) Kultūrinis pamatas (intencijos, pasaulio vaizdas, vertybės) skiriasi įvairiuose kalbiniuose stiliuose (šnekamajame, meniniame, moksliniame, dalykiniame).

(c) Kalbos rūšių (*genrų*), kaip pasakėčia, patarlė, mįslė, priesaikos ir pan. pagrindą sudaro visuomeninį-kultūrinį statusą turinčios normos.

Język a Kultura

Tom 26

Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych – tradycja i zmiana

Red. A. Burzyńska-
Kamieniecka, Wrocław, 2016

Wydawnictwo Uniwersytetu
Wrocławskiego

Język a Kultura

Tom 26

KULTUROWE
UWARUNKOWANIA
ZACHOWAŃ JĘZYKOWYCH
— TRADYCJA I ZMIANA

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

(d) Adresatyvinės ir mandagumo formulės – tai visuomeninių ir kultūrinių konvencijų įgyvendinimas kalbinėje plotmėje.

(e) Tekstų nuoseklumo modeliai atspindi bendrus kognityvinių procesų ir kultūrinių konvencijų dėsnius.

(f) Sintaksė tiesiogiai siejasi su samprotavimo ir mąstymo procesais, įgyjančiais kalbinę savo formą, pvz., jungtukų sistemoje.

(g) Frazeologija atspindi senovinius ir šiuolaikinius kultūrinius įsivaizdavimus; plg. *syzyfowa praca, wyglądać jak z krzyża zdjęty; rzucać komuś rękawice, nie zasypiać gruszek w popiele* itp.

(h) Žodžių darybos technikos siejasi su visuomeniniais ir kultūriniais gyvenimo modelių ir pasaulio conceptualizavimo pokyčiais. Tokius pokyčius atspindi pvz., moteriškosios giminės daiktavardžių, pavadinančių profesijas kaip *politoložka, znawczyni, ministra*, ekspansija lenkų kalboje, siejama su augančia moterų vaidmens visuomeniniame gyvenime svarba.

(i) Etimologija, tirianti pavadinimų onomasiologinį pagrindą, aprašo žodžių „vidinę formą“ (*dom* ,budowanie’).

(j) Aiškų kultūrinį pamatą turi ir fleksinės formos; vadovėliuose minimas pavyzdys – galūnės *–owie* vartojimas prestižinėmis laikomose vyriškųjų daugiskaitos vardininko formose: *panowie, profesorowie, senatorowie*.

(k) Kultūros pamatuojami fonetikos ir prozodijos reiškiniai, kai, pvz., kalbama apie tarimo stilių, deklamavimą ir kt.

(l) Visgi aiškiausiai kalbos ir kultūros ryšį atspindi kalbos leksinis sluoksnis – „itin jautrus kultūros rodiklis“ (Sapir, Wierzbicka, 2007, 71).

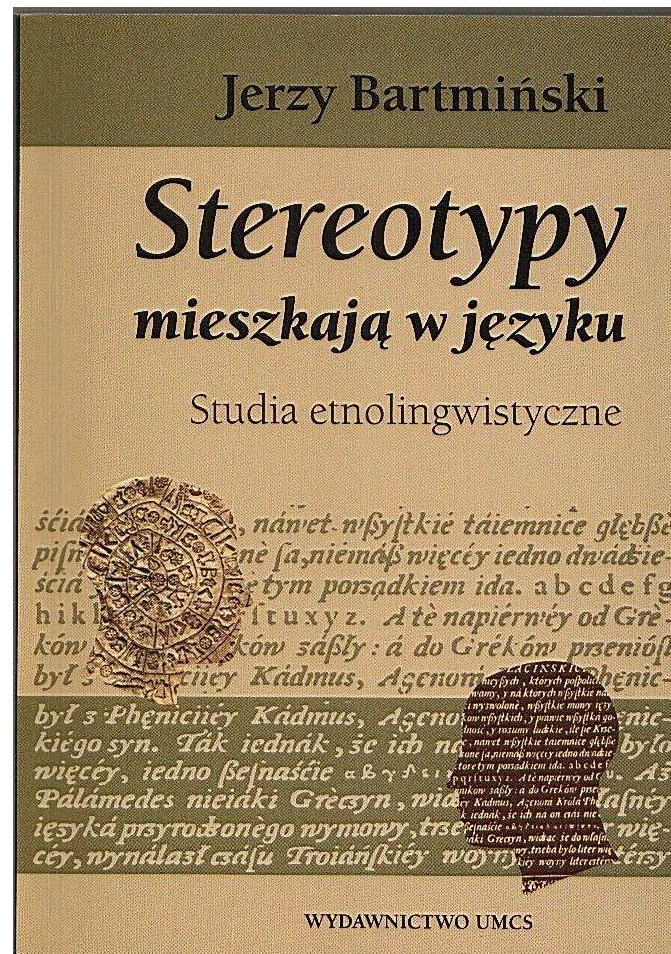
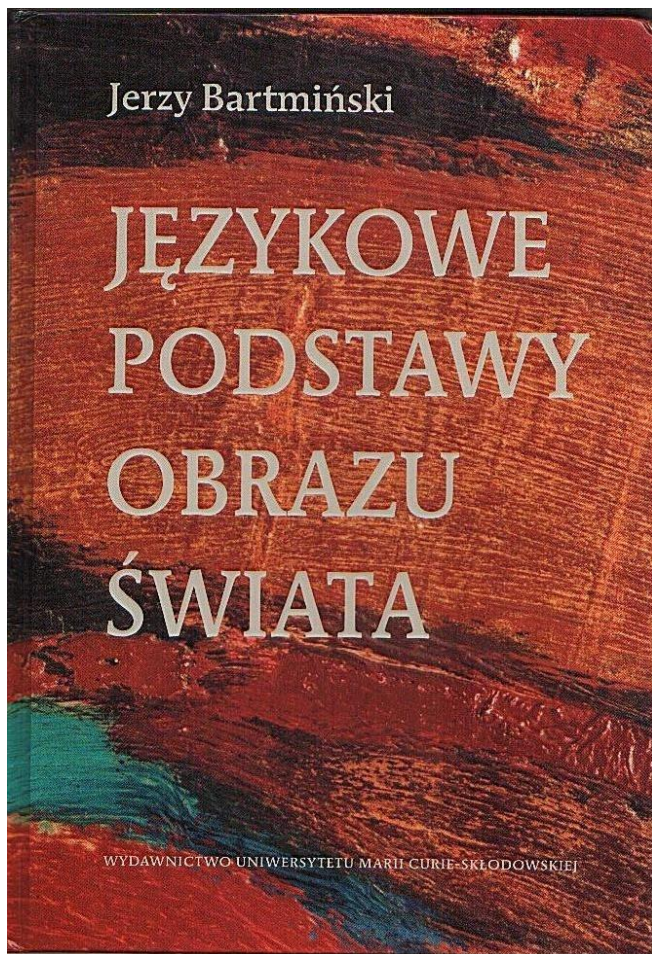
Glotodydaktikai: leksikultūra (Ligara, 2008 cit. Glisson).

7 esminės LEK sąvokos:

- 1) kalbos pasaulėvaizdis,
- 2) stereotipas,
- 3) kognityvinė definicija,
- 4) žiūros taškas ir perspektyva,
- 5) profilis ir profiliavimas,
- 6) vertybės,
- 7) subjektas.

Jerzy Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, 2006

Jerzy Bartmiński, *Stereotypy mieszkają w języku*, Lublin, 2007

Jerzy Bartmiński,
Polskie wartości
w europejskiej
aksjosferze,
Lublin, 2014

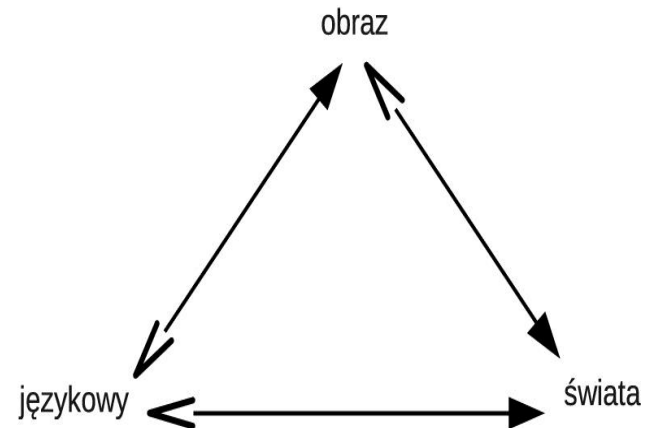
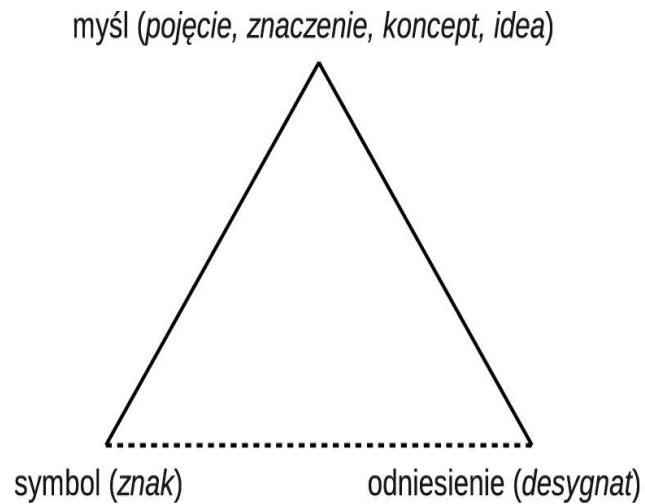

1. ***Językowy obraz świata*** (1990, III wyd. 2004);
2. ***Stereotyp jako przedmiot lingwistyki*** (jako t. XII serii "Język a Kultura", 1998);
3. ***O definicjach i definiowaniu*** (1993);
4. ***Punkt widzenia w języku i w kulturze*** (2004);
5. ***Profilowanie w języku i w tekście*** (1993);
6. ***Nazwy wartości*** (1993).;
7. ***Podmiot w języku i w kulturze*** (2008);

Kalbos pasaulėvaizdis suvokiamas kaip „silpniau ar stipriau kalboje išreikštų nuomonių apie pasaulį rinkinys. Verbalizuota pasaulio interpretacija. Tai gali būti pačioje kalbinėje plotmėje, t.y. gramatikoje, leksikoje, frazėse įtvirtintos, bet lygiai taip pat presuponuojamos, gramatinių ir leksinių formų implikuojamos, visuomenės žinių, ritualų ir papročių lygmenyje įtvirtintos nuomonės“.

(Bartmiński, 2006a, 12)

kalbos + pasaulio + vaizdas žėnklas + konceptas + designatas

- podejřcie semazjologiczne
=> podejřcie onomazjologiczne

Semasiologinė ir onomasiologinė perspektyva

Galime klausti apie leksemų *saulė, mėnulis, žvaigždės* **reikšmes**,

bet lygiai taip pat galime klausti apie tai, **kaip vadinami**:

‘didžiausias dangaus šviesulys’,

‘didžiausias naktinis dangaus danguje’,

‘maži dangaus šviesuliai, matomi danguje naktį’.

Tiek semasiologinė, tiek onomasiologinė perspektyvos nėra viena kitai prieštaraujančios, bet viena kitą papildančios.

Stereotipas, konceptas, sąvoka

Konceptas aprėpia platesnj objekto bruoų ir atributų spektrą nei sąvoka. Sąvoka iš esmės apima tik pažintinio pobūdžio turinį: *motina* tai ‘moteris, kuri pagimdė’, *anyta* tai ‘vyro motina’; tuo tarpu *stereotipas/konceptas* tai taip pat emotyvinės ir pragmatinės charakteristikos, t.y. turtingos kalbinės ir kultūrinės konotacijos: *motina* ‘mylinti’, ‘rūpestinga’, ‘globojanti’ ir kt., *anyta* ‘piktavalė’, ‘nemaloni’.

„**Kognityvinė definicija** savo struktūra ir turiniu turi atspindėti tai, kaip tam tikros kalbinės ir kultūrinės bendruomenės atstovai suvokia pasaulio objektus ir reiškinius, t.y. koks pasaulio suvokimo, kategorizavimo ir vertinimo būdas visuomeniškai įtvirtintas kalboje – tiek, jos sistemoje, tiek vartojime”.

(Bartmiński 1988, 169-170)

Žiūros taškas tai „ subjektyvus-kultūrinis veiksnys, lemiantis kalbėjimo apie daiktą būdą, taigi jo kategorizavimą, onomasiologinio pagrindo pasirinkimą, taip pat objekto ypatybių, implikuojamų konkrečiuose pasakymuose ir įtvirtintų leksemos reikšmėje, pasirinkimą“.

(Bartmiński, 1990/2006)

Profiliavimas yra subjektyvi (t.y. atliekama subjekto) kalbinė-konceptualioji operacija, kurios esmę sudaro tam tikras objekto vaizdo formavimas aspektų (pakategorių, fasečių) pagrindu, tokių kaip: kilmė, bruožai, išvaizda, funkcija, įvykiai, patyrimai ir pan. panašaus žinių tipo rėmuose ir atitinkant priimto žiūros taško reikalavimus .

(Bartmiński, Niebrzegowska, 1998)

Vertybės tai kiekvienos kultūros branduolys, nuo kalbos neatsiejamas jos pamatas. Tai vienas pagrindinių bazinių objekto vaizdinių formavimasi ir jų profiliavimą diskursuose lemiančių veiksmų.

Subjektas ir subjektyvumas. Vienas skiriamųjų etnolingvistikos bruožų yra tai, kad ji pabrėžia subjektyviai pasaulį konceptualizuojančios sąmonės – subjekto vaidmenį. Subjektas patiria ir konceptualizuoja, protu suvokia jį supantį pasaulį. Kalbinis pasaulio vaizdas visuomet pažymėtas savo kūrėjo, taigi atspindi jo mentalitetą.

***Słownik symboli
i stereotypów ludowych.***

Visumos koncepcija ir sudarymas: Jerzy Bartmiński,
redaktoriaus pavaduotojas: Stanisława Niebrzegowska-
Bartmińska.

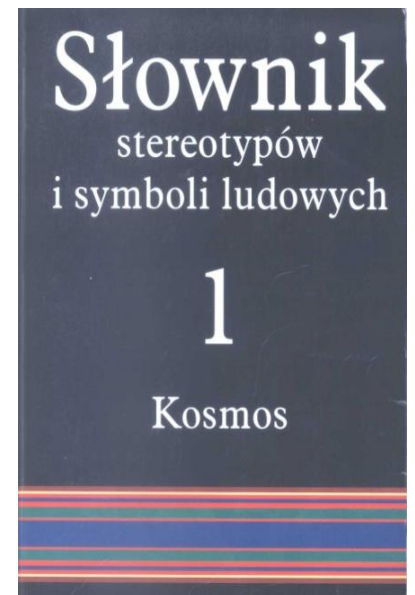
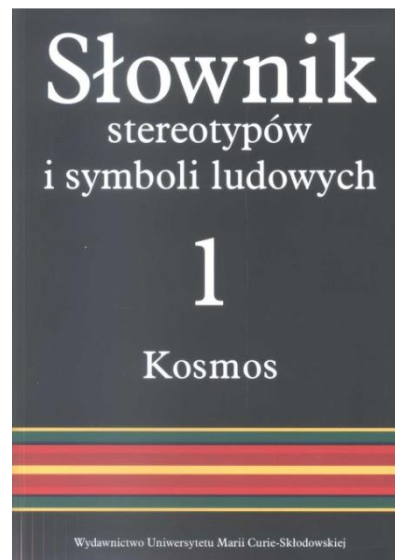
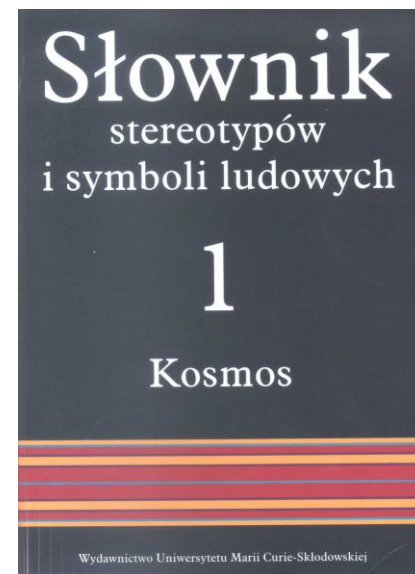
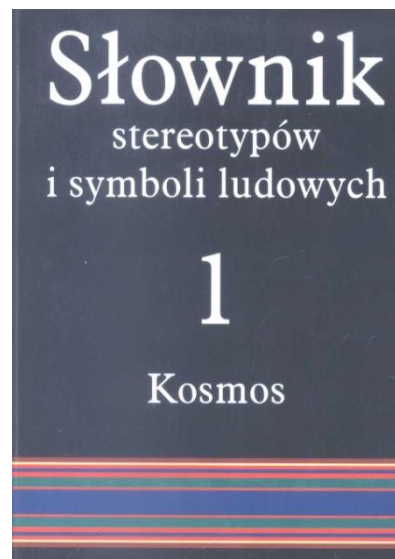
T. I. ***Kosmos:***

cz. 1. ***Niebo, światła niebieskie, ogień,
kamienie***, Lublin, 1996;

cz. 2. ***Ziemia, woda, podziemie***,
Lublin, 1999;

cz. 3: ***Meteorologia***, Lublin, 2012;

cz. 4. ***Świat, światło, metale***, Lublin,
2012.

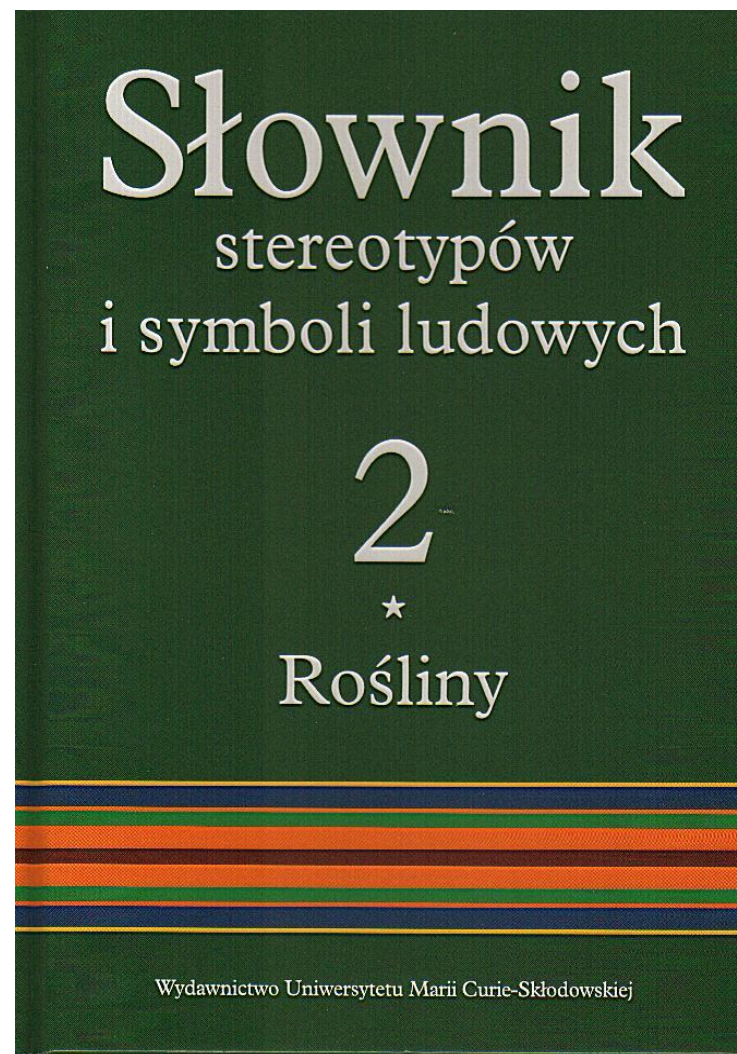
***Słownik symboli
i stereotypów ludowych.***

Visumos koncepcija ir sudarymas: Jerzy
Bartmiński, redaktoriaus pavaduotojas:
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska.

T. II. ***Rośliny***

cz. 1. ***Zboża***

Lublin, 2017

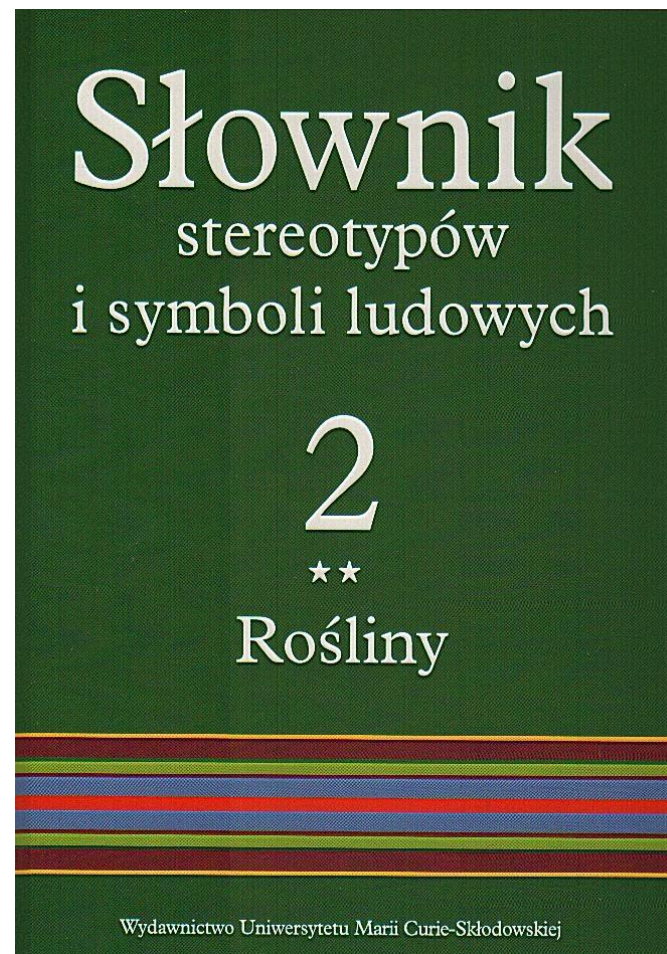

***Słownik symboli
i stereotypów ludowych.***

Visumos koncepcija ir sudarymas: Jerzy
Bartmiński, redaktoriaus pavaduotojas:
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska.

**T. II. *Rośliny*
cz. 2. *Warzywa***

Lublin, 2018

***Leksykon aksjologiczny
Słowian i ich sąsiadów
(Slavų ir jų kaimynų aksiologinis leksikonas)***

Projektas įgyvendinamas

EUROJOS rėmuose

Slavistikos institute PAN.

Daugiau informacijos instituto svetainėje

www.ispan.waw.pl

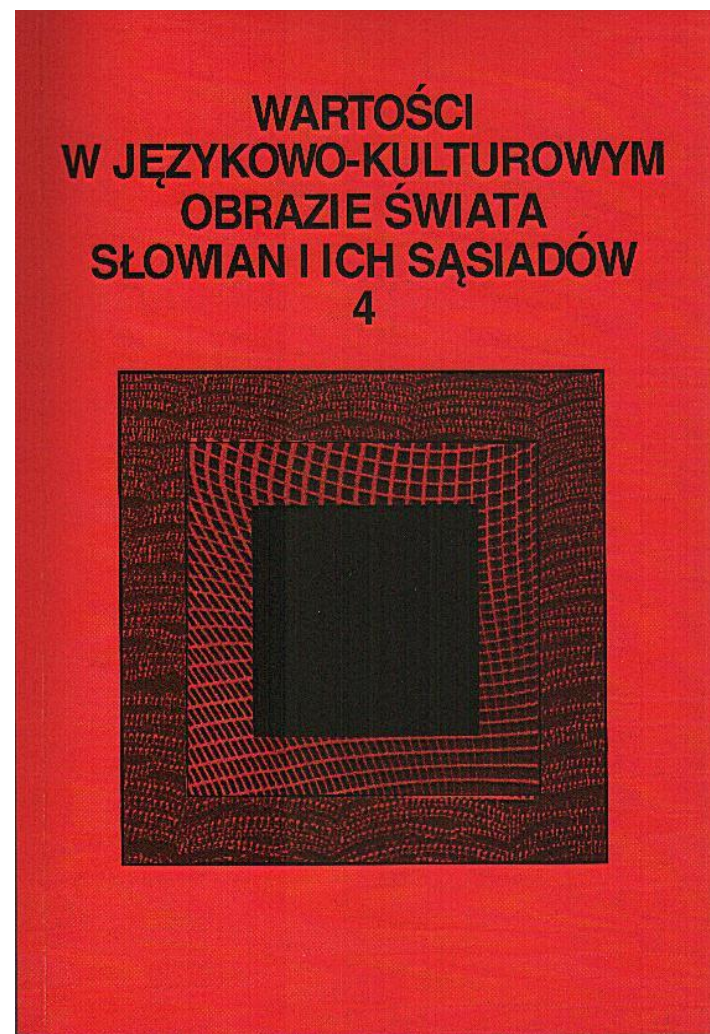
Įgyvendinant EUROJOS ištirta:

- **NAMAI** ir **EUROPA**, nes apie Europą kalbame kaip apie „bendrus namus“,
- **DARBAS**, nes nuo jo priklauso jaunų žmonių pasiekimai ir nusivylimai;
- **LAISVĖ**, nes mūsų pasaulio dalyje tai viena esminių vertybių;
- **GARBĖ** ir **ORUMAS**, nes tai pamatinės Europos vertybės, siekiančios jos kultūros šaltinį bei įtrauktos į 1948 metais JTO priimtą Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją.

**Wartości
w językowo-kulturowym
obrazie świata
Słowian i ich sąsiadów**

t. 1-4

Lublin, 2012-2018

**Wartości
w językowo-kulturowym
obrazie świata
Słowian i ich sąsiadów**

t. 5

Lublin, 2019

**WARTOŚCI
W JĘZYKOWO-KULTUROWYM
OBRAZIE ŚWIATA
SŁOWIAN I ICH SĄSIADÓW
5**

EUROJOS

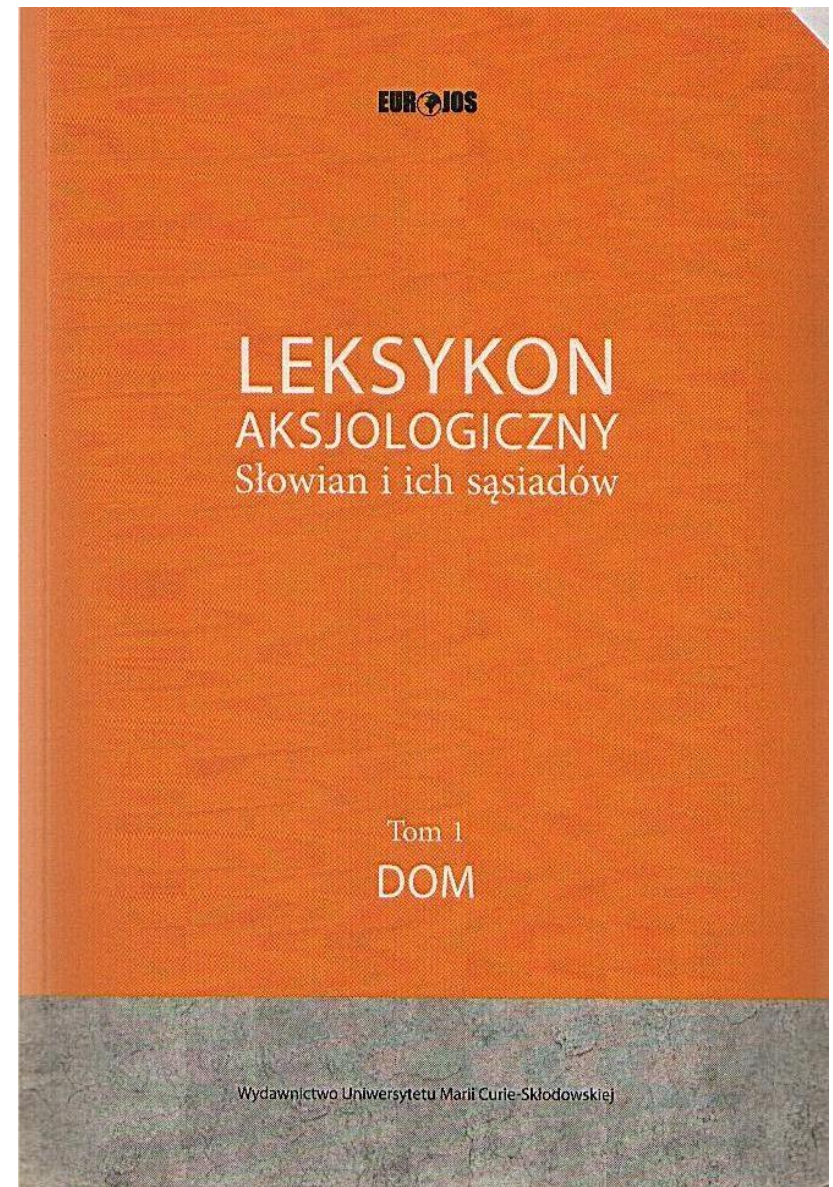
**LEKSYKON
AKSJOLOGICZNY
Słowian i ich sąsiadów**

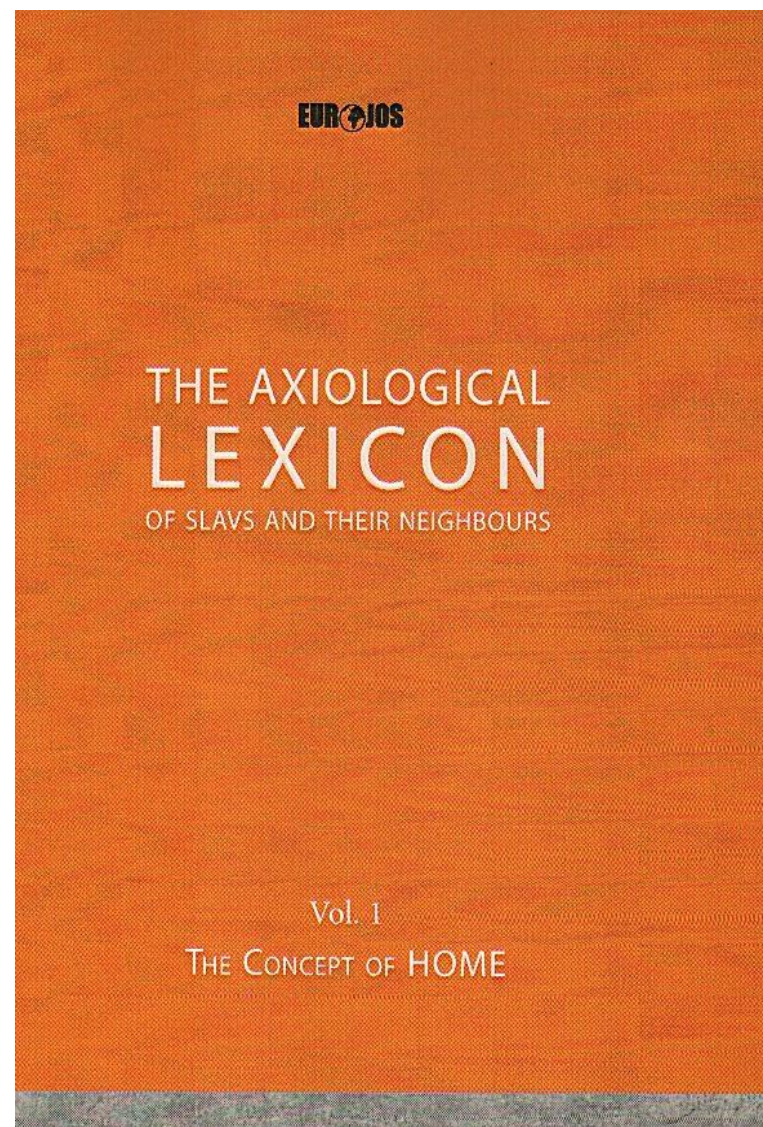
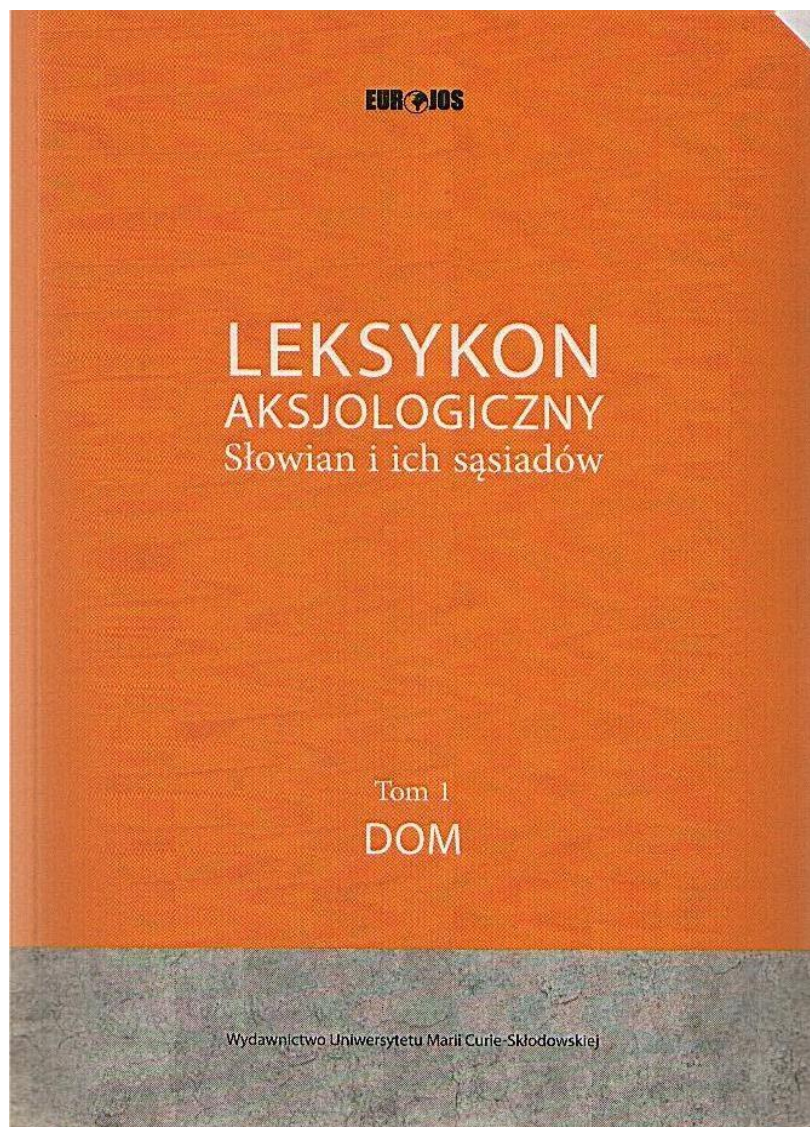
1

DOM

Sudarè
Jerzy Bartmiński
Iwona Bielińska-Gardziel
Beata Zywicka

Lublin, 2015

Eurojos

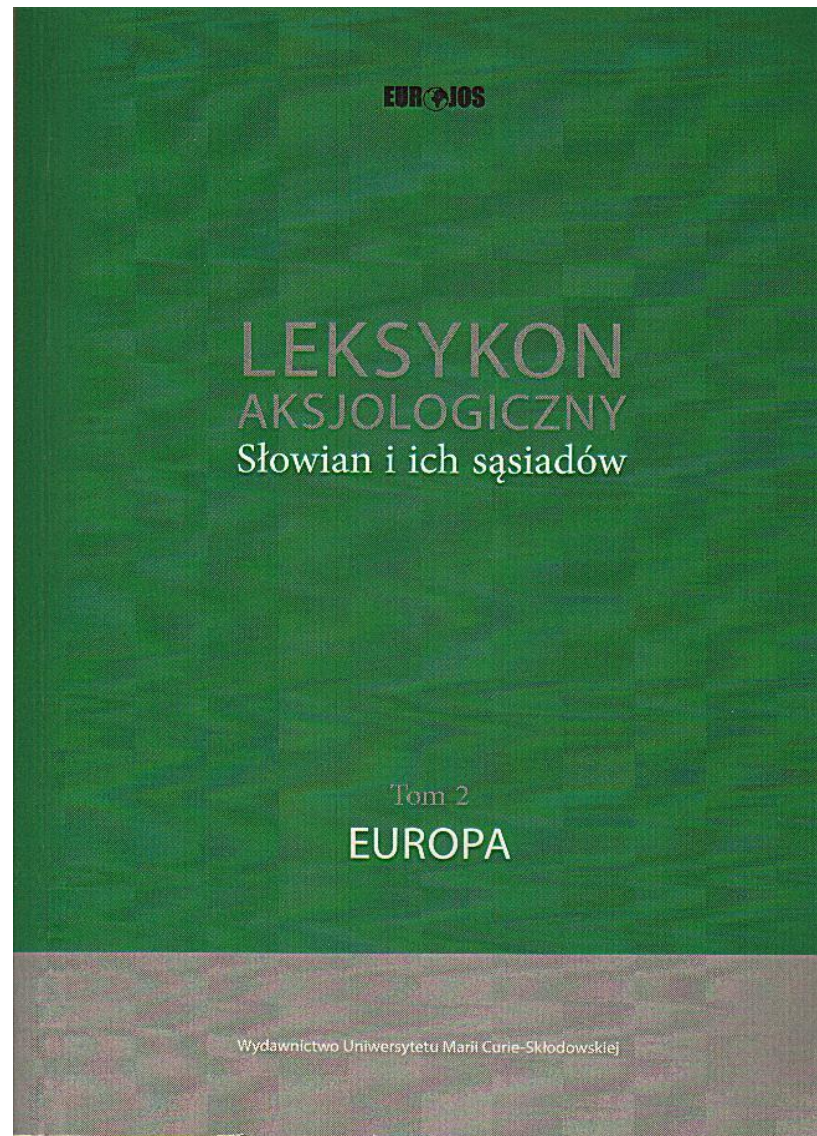
LEKSYKON AKSJOLOGICZNY Słowian i ich sąsiadów

2

EUROPA

Redakcja
Wojciech Chlebda

Lublin-Opole, 2018

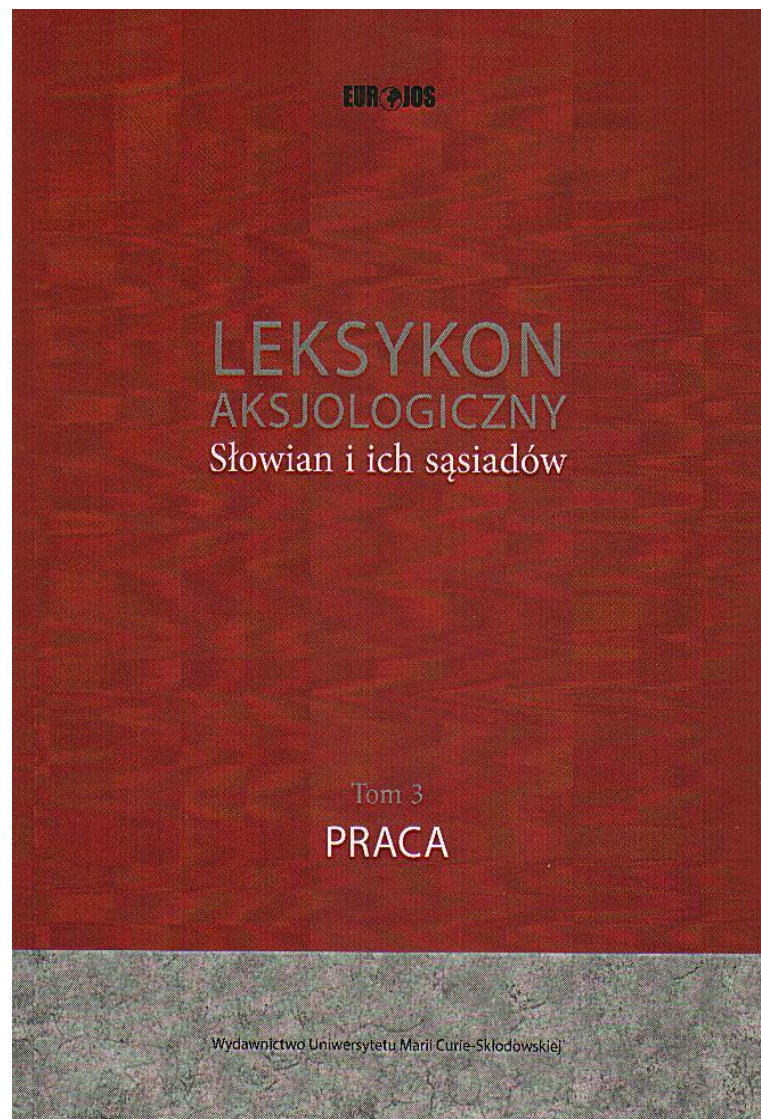

**EUROJOS
LEKSYKON
AKSJOLOGICZNY
Słowian i ich sąsiadów**

**3
PRACA**

Sudarè
Jerzy Bartmiński
Małgorzata Brzozowska
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

Lublin, 2016

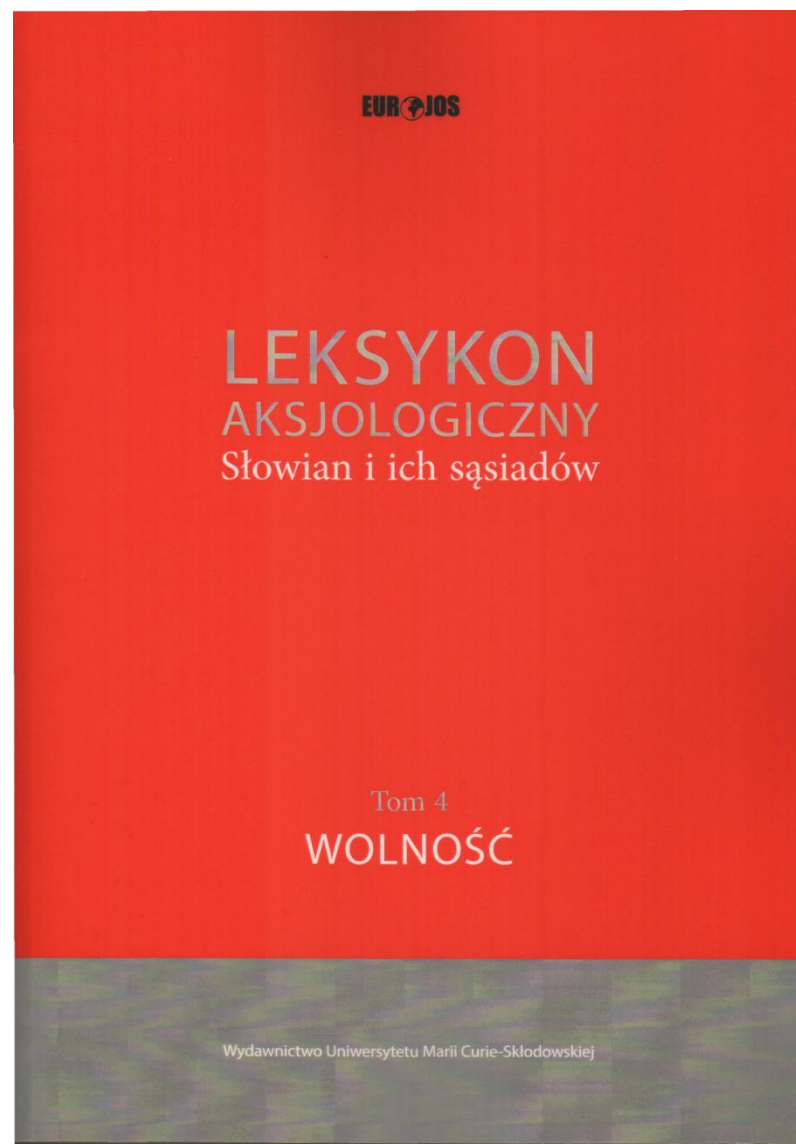
**LEKSYKON
AKSJOLOGICZNY
Słowian i ich sąsiadów**

4

WOLNOŚĆ

**Sudarè
Maciej Abramowicz
Jerzy Bartmiński**

Lublin-Warszawa, 2019

EUROJOS

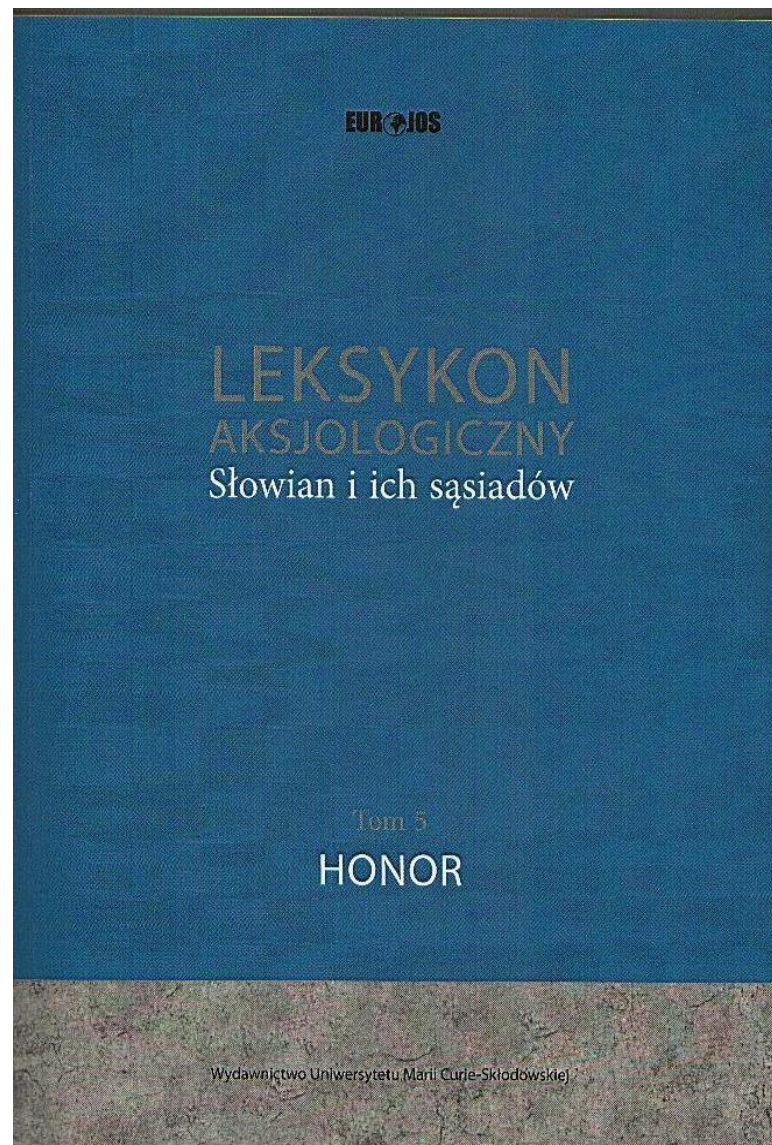
**LEKSYKON
AKSJOLOGICZNY
Słowian i ich sąsiadów**

5

HONOR

Sudarë
Petar Sotirov
Dejan Ajdaczić

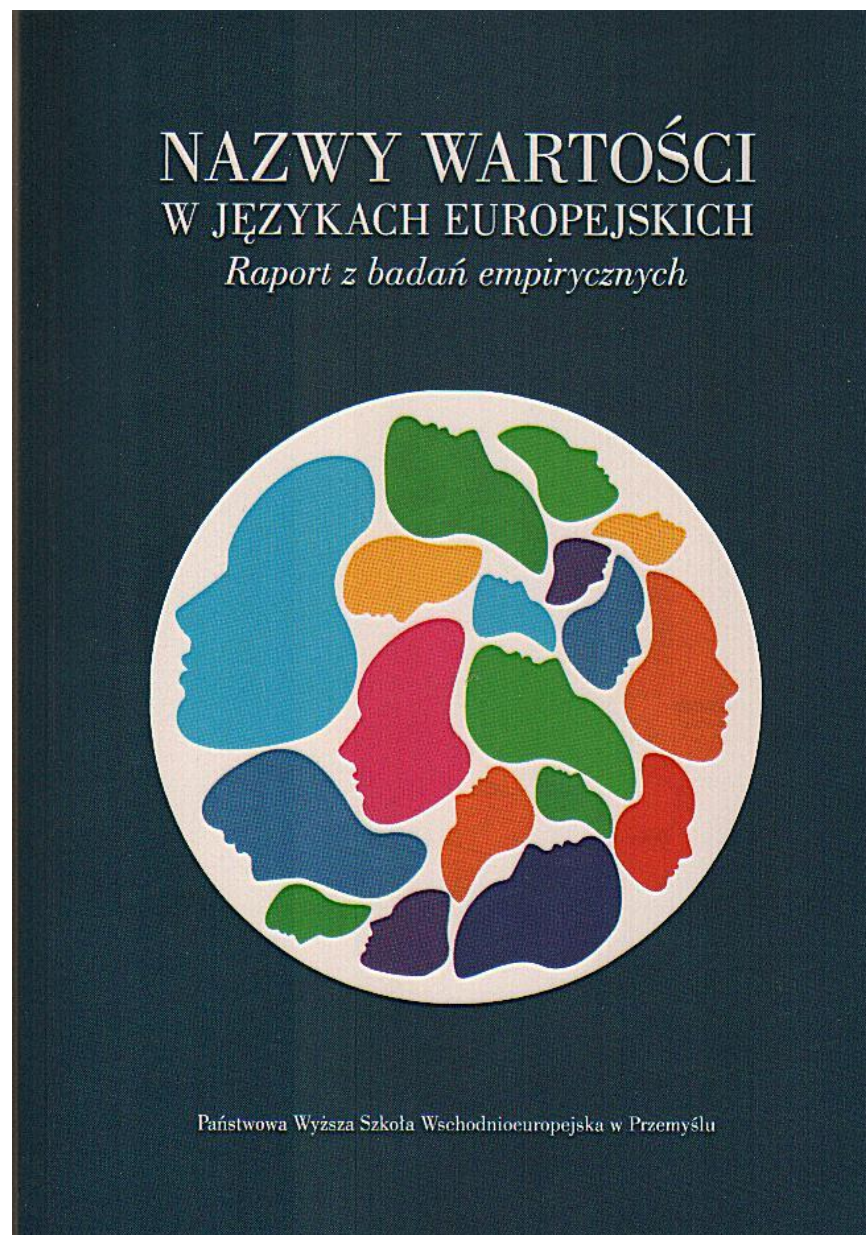
Lublin, 2017

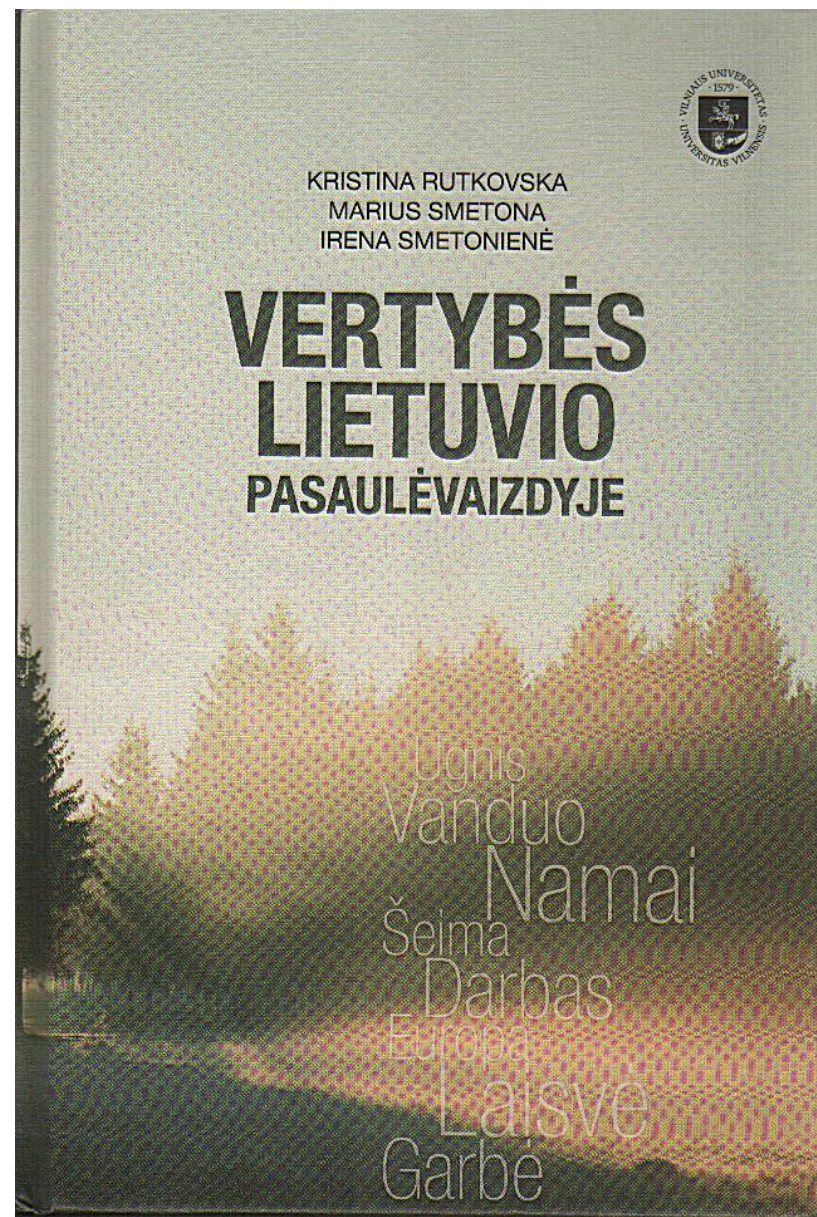
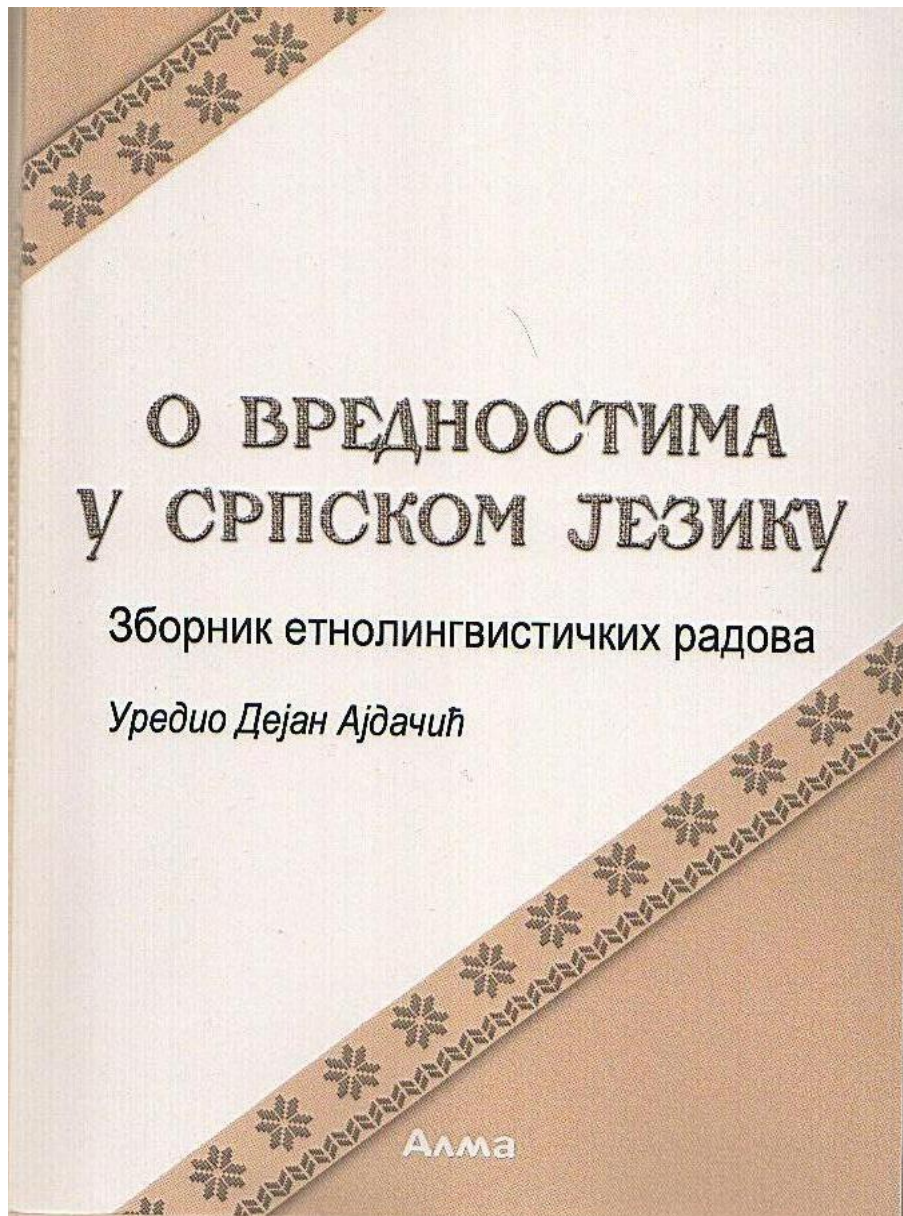

Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych.

Red. Iwona Bielińska-Gardziel,
Małgorzata Brzozowska, Beata Żywicka,

Przemyśl, 2017

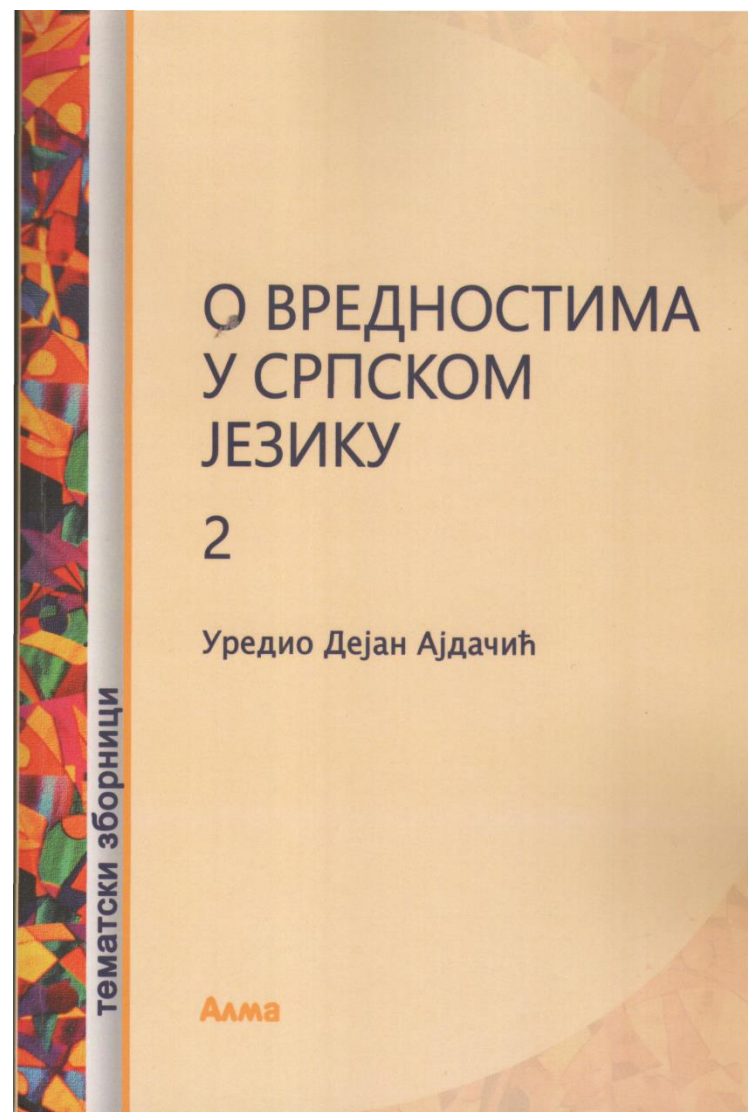

O vrednostima u srpskom jeziku

2

Uredio Dejan Ajdacić

Beograd, 2019

Lenkiškojo DARBO (PRACA) parametrai (fasetai):

- [atlikėjas],
- [veikimas/veikla],
- [tikslas],
- [pastangos, krūvis],
- [efektas/rezultatas],
- [uždarbis/atlyginimas].

DARBO bazinio įsivaizdavimo modelis:

Kažkas – veikia – tikslingai – nugalėdamas sunkumus – pasiekia rezultatą – gauna atlyginimą.

Silpniau pažymėti tokie fasetai, kaip: [įrankis], [veiklos kokybė/bruožai], [pareiga], [laikas], [vieta], [sąlygos] ir kt.

PRACA / DARBAS

- (1) (visada) yra *veikimas* ir (ar) *veikla* [kita nei *mokslas*, *žaidimas*, *sportas*, *malda*...];
- (2) (visada) **gyvenimiškoji būtinybė** [plg. *Bez pracy żyją ptacy* ‘Darbas yra kiekvieno žmogaus pareiga ir privilegija’];
- (3) darbą (visada) atlieka žmogus [plg. lekšemos *pracownik* ‘darbuotojas’, *robotnik* ‘darbininkas’; *pracodawca* ‘darbdavys’, *pracobiorca* ‘samdininkas’; žmogų gali pavaduoti *robot* ‘robotas’, bet ir tokiu atveju termino *mašinų darbas* vartojimas grindžiamas metaforiniu žodžio *darbas* išplėtimu];
- (4) (visada) yra tikslingas [plg. *zapracować na coś* ‘užsidirbo kažkam’; *wypracować/opracować coś* ‘parengė kažką’; *Praca ludzi wzbogaca* ‘Darbas praturtina žmogų’ ir kt.];

(5) (visada) reikalauja **pastangų** [ši bruožą aiškiausiai parodo sinonimai: *trud* ‘vertimasis’, *harówka* ‘sunkus darbas’, *męczarnia* ‘kankynė’ ir kt.; derivatai: *napracować się* / *narobić się* ‘prisidirbti’, *spracować się* ‘nusidirbti’; fraz.: *praca uciążliwa* ‘sunkus darbas’, *wyczerpująca* ‘sekinantis darbas’; *pracować jak wół* / *koń* ‘dirbti kaip arkliui’; *zapracować się na śmierć* ‘prisidirbti mirtinai’ ir kt.];

(6) (visada) darbo rezultatas yra yra koks nors daiktas ir vertybės [plg. derivatai: *wyrób* ‘dirbinys’, *praca* ‘darbas, veikalas’, *robótka* ‘darbelis, rankdarbis’; *opracowanie*, *wypracowanie* ‘parengimas’; *dorobek* ‘turtas’ ir kt.];

(7) (paprastai) už darbo rezultata₂ yra atlyginama [plg. *zarobek*, *zapłata za pracę najemną* ‘atlyginimas, uždarbis’; fraz. *robić* / *zrobić kasę* / *pieniądze* ‘užsidirbti’; bet: *praca społeczna* ‘visuomeninis darbas (be atlygio)’; patarl. *Jaka praca taka płaca* ‘Koks darbas toks ir uždarbis’ ir kt.];.

(8) (manoma, kad) yra moralinė žmogaus pareiga [plg. *Kto nie pracuje ten nie je* ‘Kas nedirba, tas nevalgo’...];

(9) gali būti fizinis ir intelektualinis [plg. *robot* ‘darbininkas’.; *praca magisterska* ‘magistro darbas’, *doktorska* ‘daktaro disertacija’ ir pan.];

(10) gali būti varginantis/malonus, lengvas/sunkus [plg. *praca męcząca* ‘varginantis darbas’, *przyjemna* malonus darbas’, *praca lekka* ‘lengvas darbas’, *ciężka* ‘sunkus’];

(11) gali būti kolektyvinis/individualus [plg. *prace zbiorowe* ‘kolektyvinis darbas’; *polowe* ‘lauko darbai’ ...];

(12) gali būti pavestas / patikėtas / savanoris;

(13) gali būti atliekamas savo valia arba per prievartą, može būti vyknywana dobrowolnie lub z przymusu [plg. *umowa pracy* ‘darbo sutartis’];

- (14) gali teikti malonumą ir (ar) neteikti malonumo;
- (15) (paprastai) atliekamas naudojantis **įrankiais** [plg. *rękodzieło* ‘rankdarbis’.; *praca maszynowa* ‘mašininis darbas...’];
- (16) (paprastai) atliekamas konkrečioje **vietoje** [plg. *pracownia* ‘dirbtuvė’, fraz. *miejsce pracy* ‘darbo vieta’; *praca biurowa* ‘administracinis darbas’, *praca domowa* ‘namų darbas’, *chałupnicza* ‘džieta’, *roboty polowe* ‘lauko darbai’; *dom pracy twórczej* ‘kūrybinio darbo namai’, *obóz pracy* ‘darbo stovykla’...];
- (17) (paprastai) atliekamas nustatyto laikai [plg. fraz. *czas pracy* ‘laiko darbas’, *godziny pracy* ‘darbo valandos’, *dni robocze* ‘darbo dienos’, *sobota pracująca* ‘darbingas šeštadienis’ ...];
- (18) (paprastai) atliekamas konkrečiomis **sąlygomis** [plg. darbo sauga ir higiena; fraz. *warunki pracy* ‘darbo valandos’, *higiena pracy* ‘darbo higiena’, *inspekcja pracy* ‘darbo inspekcija’, *kodeks pracy* ‘darbo kodeksas’, *urząd pracy* ‘darbo įstaiga’, *sąd pracy* ‘darbo teismas’ ir kt.].

Tradicionis profilis (liaudies), pagal kurį prototipiniu laikomas darbas laukuose, kuriuo užsidirbama duona ir kitas turtas. Tradicionis darbo profilis atskleidžia darbą kaip tam tikrą sakralinę vertybę, nuo fizinio krūvio ir sunkumo neatsiejamą veiklą, kurios pagrindinis įrankis – plūgas ir (ar) pjūklas. Užmokestis ir piniginis atlygis šiuo atžvilgiu nėra tokie svarbūs. Darbą suvokiant tradiciškai, žmogus esti jam pavaldus, o protinė veikla neturi pridėtinės vertės.

Religinis profilis rodo darbą kaip moralinę pareigą, Dievo kūrybos tęsinį. Pagal šį modelį darbas tarnauja žmogui ir žmogiškosios bendruomenės kūrimui, fiziniai ir intelektualiniai jo aspektai traktuojami vienodai, tai yra žmogaus orumo pagrindas, jo rezultatas yra ne tik produktas, bet žmogui tarnaujančios intelektualinės ir dvasinės vertybės.

Pragmatinis darbdavio profilis. Pagal šį modelį darbas yra racionalus procesas, suvokiamas prekių ir kainų, pirkimo ir pardavimo ekonominių poveikių pagrindu. Darbas taip pat yra prekė, todėl reikšmingais tampa jo kiekis, kokybė ir kaina. Ne mažiau svarbus vaidmuo atitenka ir darbo sąnaudoms (finansiniam kapitalui, išlaidoms, atlyginimui), našumui bei darbo proceso organizavimui (laikui ir vietai, darbo kodeksui, darbo teisei, saugumui).

Pragmatinis darbuotojo profilis. Pagal šį darbo modelį į pirmąją vietą iškeliami atlyginimas, asmeninio tobulėjimo ir mokymosi galimybės bei paties subjekto aspektas. Dažnai atkreipiamas dėmesys į žmogaus išnaudojimo grėsmę ir būtinybę steigti darbuotojų interesams atstovaujančias darbo sąjungas. Norima, kad darbas būtų patrauklus, nevargintų, kad darbo atmosfera būtų draugiška.

Bedarbio profilis. Bedarbio akimis matomas darbas yra vertybė, pageidaujamas ir sunkiai pasiekiamas gėris, bet tuo pat metu darbo sąlygos tampa derybų objektu, nes ne kiekvienas darbas, ne kiekvienas atlyginimas ir sąlygos yra priimtinos žmogui.

Ačiū už dĕmesį!

